

ALEMDAR MUSTAFA PAŞA'NIN MUHALLEFATI

*Meral BAYRAK (FERLİBAŞ)**

ÖZET

Ayanlıktan sadrazamlığa yükselen Alemdar Mustafa Paşa, İstanbul'daki yaşamının dördüncü ayında Yeniçeri ayaklanması sırasında Bâbü'lî'de kuşatılmış ve kendi eliyle yaşamına son vermiştir. Ölümünün ardından Alemdar'ın siyasi gücünün kaynağını oluşturan tüm mal varlığının müsadereesine karar veren devlet, bir taraftan paşanın İstanbul ve Rumeli'deki taşınır ve taşınmaz mallarının tespiti için mübaşirler görevlendirmiş, diğer taraftan da borçları ile alacaklarını tespit ederek kayda geçirmiştir. Borçları ve alacaklarının çok olduğu anlaşılan Alemdar'ın, borçlarının genellikle İstanbul'daki yaşamına ait olduğu, alacaklarının büyük kısmının da sadaret öncesi dönemle ve ekonomik faaliyetleriyle ilgisi bulunduğu tespit edilmiştir. Öncelikle paşanın İstanbul'da ele geçirilen malları satışa çıkarılarak değerleri üzerinden alacaklı olanlara devredilmiş ancak satıştan elde edilen gelir tüm borçların ödenmesine yetmemiştir. Bu durumda taşradan gelecek muhallefati ve vergi birimlerini tasarruf ettiği bilinen Alemdar'ın gerek iltizamında olan yerlerdeki gerekse kredi verdiği tahmin edilen kimse-lerdeki alacaklarını esas alan ödeme planları yapılmış fakat borçların ödenmesi kısa sürede mümkün olmamıştır. Muhallefatın büyük kısmı borç ödemelerine tahsis edildiği için hazine yararına kullanılamamış, sadece Tırnova iltizam gelirinin bir kısmı bazı devlet giderlerine ayrılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Alemdar Mustafa Paşa, Muhallefat, Müsadere, Rusçuk, Hezargrad, Tırnova, Ayan, Voyvoda, Tirsiniklizade İsmail Ağa

Taşrada merkezi otoritenin yerini alan ayanların egemen olduğu dönemde yaşayan ve bu döneme damgasını vuran Alemdar Mustafa Paşa, Osmanlı tarihinin ilgi çeken simaları arasındadır. 1768-74 Osmanlı-Rus Savaşı'nda bayraktar olarak görev yaptığı için Alemdar veya Bayraktar

* Yrd. Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü. mbayrak@ogu.edu.tr

sıfatıyla birlikte anılmıştır.¹ Rusçuk Ayanı Tirsiniklizade İsmail Ağa'nın maiyetinde, en sadık adamlarından biri olarak hizmet etmiştir.² Gerek Pasbanoğlu Osman'a gerekse bölgedeki eşkiyaya karşı sürdürülen mücadeledeki başarıları, kısa zamanda yükselmesine neden olmuştur. Bundan dolayı Hassa Silahşorluğu, Dergâh-ı Âli Kapıcıbaşılığı rütbeleri verilmiş,³ Tirsiniklizade İsmail Ağa tarafından Hezargrad ayanı olması sağlanmıştır.⁴ İsmail Ağa'nın 12 Ağustos 1806 tarihinde öldürülmesinden⁵ sonra Rusçuk ayanı da olan Alemdar,⁶ İsmail Ağa'nın nüfuzu altındaki bütün kaza ayanlarının kendisine bağlılıklarını bildirmeleriyle ayanlar ayanı durumuna gelmiştir.⁷ Alemdar Mustafa, kısa sürede İsmail Ağa'nın dahi elde edemediği Silistre ve çevresinde de egemen olmuş, böylece 45 kazada hüküm sürmeye başlamıştır.⁸

Bâbiâli, Alemdar'ın bölgedeki nüfuzunu tanımak durumunda kalmış hatta Rusçuk ayanlığının ardından kendisine Mirahur-ı evvel payesi vermiştir. 1807 yılının Şubat ayı başında ise III. Selim, devam etmekte olan Rus savaşında Tuna boyunun bölgedeki gücü bilinen Alemdar Mustafa

¹ Ahmed Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, İstanbul 1309, IX, 43; Ali Seydi, *Alemdar Mustafa Paşa*, İstanbul 1329, s. 46; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli Ayanlarından Tirsinikli İsmail, Yılkıoğlu Süleyman Ağalar ve Alemdar Mustafa Paşa*, İstanbul 1942, s. 40.

² Kalost Arapyan, *Rusçuk Âyanı Mustafa Paşa'nın Hayatı ve Kahramanlıkları*, çev. Esat Uras, Ankara 1943, s. 3, [Eserin orijinali Ermenice olup 1815'te yazılmıştır.]; Efdalüddin, "Alemdar Mustafa Paşa", *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası*, cüz 10, İstanbul 1329, s. 597.

³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Mühime Defteri (MHM)*, nr. 218, s. 73; BOA, Hatt-ı Hümayun (HAT), 55/2536.

⁴ Efdalüddin, *a.g.m.*, cüz 10, s. 597-598; Ali Seydi, *a.g.e.*, s. 46; İ. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 15-16, 21, 41, 43.

⁵ BOA, HAT, 35/1797; 41/2056; 41/2056.A; 63/2761; 253/14401.A.

⁶ BOA, *MHM*, nr. 224, s. 116.

⁷ Tirsiniklizade İsmail Ağa'nın ölümünü fırsat olarak değerlendiren ve bu sayede bölgede otoritesini güçlendirmeyi planlayan Bâbiâli, Alemdar Mustafa'nın Hezargrad ayanlığı da üzerinde kalacak şekilde Rusçuk ayanlığını kabul etmiş, ancak İsmail Ağa'nın nüfuzu altındaki bölgede egemen olmasını önlemeye çalışmıştır. Buna rağmen halkın ve İsmail Ağa'ya tâbi 41 kaza ayanının desteğini kazanan Alemdar'ın bölgedeki hakimiyetini engelleyememiştir (BOA, HAT, 43/2189; 63/2771; İ. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 44-52).

⁸ BOA, HAT, 56/2580; İ. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 53.

tarafından savunulmasını ve bu gücün devlet yararına kullanılmasını istediği için kendisini Tuna seraskerliği⁹ ile birlikte Silistre valiliğine getirmiştir.¹⁰ Vezaret rütbesiyle paşalığa yükselen Alemdar'ın başarıları şöhretini artırmış, bu hızlı başarı öyküsü onu payitahta ve sadarete ulaştırmıştır.

Kabakçı Mustafa isyanı ile tahttan indirilmiş olan III. Selim'i tekrar tahta geçirmek için İstanbul'a gelen Alemdar Mustafa Paşa,¹¹ 28 Temmuz 1808 tarihindeki saray baskınında onun ölümüne neden olmuş, IV. Mustafa'yı hal' edip II. Mahmud'u tahta çıkartmıştır. Kendisi de sadrazam olarak görevlendirilen Alemdar, kısa süren sadaretinde merkez ile taşra'nın yerel güçlerini uzlaştırmaya çalışmış, Sened-i İttifak olarak bilinen ve hiçbir zaman uygulanmayacak olan sözleşmenin imzalanmasını sağlamıştır.¹² Alemdar'ın reformlardan yana olan tavrı ve uygulamaları Yeniçeri Ocağı'nın yeni bir isyanına yol açmış, şahsına karşı olan bu isyan sırasında Bâbüâlî'de kuşatılan Alemdar¹³ 16 Kasım 1808'de cephaneliği

⁹ BOA, HAT, 261/15081.

¹⁰ Efdalüddin, *a.g.m.*, cüz 10, s. 600-603; Ali Seydi, *a.g.e.*, s. 46-47; İ. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 53-58.

¹¹ Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'ne ait bir belgeden anlaşıldığına göre Alemdar henüz yolda iken Serezli İsmail Bey'in oğlunu, Boğaz nazırı olan Kabakçı Mustafa'yı ortadan kaldırması için bir miktar kuvvetle göndermiş, bu kuvvetler 17 Temmuz 1808 tarihinde Kabakçı Mustafa'yı öldürmüştür. Kendisi de kuvvetleriyle 19 Temmuz'da İstanbul'a girmiştir (Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMA), E.1826/1; 1826/3). Kabakçı Mustafa'nın öldürüldüğü tarih için bkz. Kalost Arapyan, *a.g.e.*, s. 8. Alemdar Mustafa Paşa hakkında yazılmış tüm eserlerde ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde tespit edilmiş iki belgede, Kabakçı Mustafa'nın, Alemdar tarafından gönderilen Pınarhisar Ayanı Hacı Ali tarafından öldürüldüğü belirtilmektedir (BOA, HAT, 473/23134; BOA, Cevdet Saray (C.SM), 9.A/470). Serezli İsmail Bey'in Selanik ayanı olan Yusuf adında bir oğlu olduğu tespit edilmekle birlikte (*Tarih-i Cevdet*, X, 117), Hacı Ali'nin de oğlu olup olduğuna dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

¹² Sened-i İttifak'ın tam metni için bkz. Ali Akyıldız, "Padişahın Otoritesinin Tartışmaya Açılması: Sened-i İttifak", *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İstanbul 2004, s. 83-102.

¹³ Sadrazam olarak atanan kimse, saraya yakın olması nedeniyle ve her zaman devlet işleriyle ilgilenebilmek için Bâbüâlî'nin Harem Dairesi'ne yerleşirdi. Harem Dairesi, Beşir Ağa Mescidi tarafında Tomruk kısmında olup aile üyelerinin kaldığı çeşitli odalar, ara kısımlar ve geçitlerden ibaretti. Alemdar Mustafa Paşa da sadrazam olarak görevlendirildikten sonra burada yaşamıştır (Ali Seydi, *a.g.e.*, s. 67; Mehmet İpşirli, "Bâbüâlî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (TDVİA)*, İstanbul 1991, IV, 379).

ateşleyerek kendi eliyle yaşamına son vermiştir.¹⁴ Hızla yükselen paşanın sonu da hızla gelmiş, kısa yaşamında kendisinden söz ettirecek başarılarla ve uygulamalara imza atmıştır.¹⁵

Kısaca hakkında bilgi verilen Alemdar Mustafa Paşa ile ilgili epeyce çalışma yapılmıştır.¹⁶ Söz konusu çalışmalarda paşanın yaşam öyküsüne ve Alemdar Vak'ası olarak anılan olaya ait ayrıntılı bilgiler verilmiş ancak ölümünden sonra müsadere edilen ve onun gücünün kaynağını oluşturan mal varlığına değinilmemiştir. Bu çalışmada, varlıklı bir ailenin mensubu olan Alemdar Mustafa Paşa'nın nüfuzlu bir ayan, ardından sadrazam olmasıyla daha da artan serveti hakkında bilgi verebilmek için devlet tarafından el konulan muhallefatı değerlendirilmiştir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki Alemdar Mustafa Paşa'nın muhallefat kayıtlarını içeren iki

¹⁴ Bu olay sırasında Bâbiâli yanmış, enkazın içinde kalan eşyanın çıkartılmasında görevlendirilecek amelenin yevmiyeleri ve diğer masrafları için hazineden 3.000 kuruş ayrılmıştır. Bu paradan 2.822 kuruş harcanarak kalan 178 kuruş hazineye iade edilmiştir (BOA, MAD, nr. 9726, s. 172). Yeni binanın yapımına 15 Şubat 1810 tarihinde başlanmış, 31 Aralık 1810 tarihinde de inşaat tamamlanarak hizmete açılmıştır (*Tarih-i Ceddet*, IX, 183).

¹⁵ Alemdar Mustafa Paşa'nın cesedi Yedikule dışında bir hendeğe atılmış, 20 yıl kadar sonra buradan çıkartılıp Yedikule mezarlığına nakledilmiştir. İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra da Tarih-i Osmani Encümeni'nin girişimiyle Alemdar'ın kemikleri Zeynep Sultan Camii'nin bahçesine defnedilmiştir (BOA, İrade Mabeyn-i Hümayun (İ.MBH), 6/1329 C.005; İ. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 189).

¹⁶ Bu konuda önceki dipnotlarda belirtilen Kalost Arapyan, Ali Seydi, Efdalüddin ve İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın eserleri sayılabilir. Efdalüddin'e ait makale, yazı dizisi hâlinde Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası'nda uzunca bir süre yayınlanmış olup makalelerin yer aldığı cüzler ve basım yılları şöyledir: (Efdalüddin, "Alemdar Mustafa Paşa", *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası*, cüz 9, İstanbul 1329, s. 528-529; cüz 10, İstanbul 1329, s. 595-603; cüz 11, İstanbul 1329, s. 684-696; cüz 12, İstanbul 1329, s. 731-740; cüz 13, İstanbul 1330, s. 796-808; cüz 14, İstanbul 1330, s. 841-856; cüz 15, İstanbul 1330, s. 905-923; cüz 16, İstanbul 1330, s. 969-976; cüz 17, İstanbul 1331, s. 1033-1046; cüz 18 İstanbul 1331, s. 1097-1112; cüz 19, İstanbul 1331, s. 1161-1176; cüz 20, İstanbul 1331, s. 1232-1245; cüz 21, İstanbul 1331, s. 1304-1327.) Ayrıca bkz. *Georg Oğulukyan'ın Ruznamesi 1806-1810 İsyanları, III. Selim, IV. Mustafa, II. Mahmud ve Alemdar Mustafa Paşa*, çev. Hrand D. Andreasyan, İstanbul 1972; Fahri Ç. Derin, "Yayla İmâmî Risâlesi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul 1973, s. 213-272; A. F. Miller, *Mustapha Pacha Bairaktar*, Bucarest 1975. Bunların dışında romanımsı tarzda yazılmış eserler de bulunmaktadır (Arif Oruç, *Alemdar Mustafa Paşa*, İstanbul 1932; M. Rasim Özgen, *Alemdar Mustafa Paşa*, İstanbul 1953; M. Çağatay Uluçay, *Alemdar Mustafa Paşa*, İstanbul 1957; Necati Kotan, *Alemdar Mustafa Paşa*, Adana 1967).

defter esas alınarak hazırlanan bu çalışmada, farklı belge tasniflerindeki bilgilere de yer verilmiştir.¹⁷

Ayanlara Yönelik Birkaç Örnek Müsadere Uygulaması

Müsadere, bilindiği üzere özellikle devlet görevlilerinin haksız bir şekilde elde ettikleri menkul ve gayrimenkullerin tamamına ya da bir kısmına devletin el koyması anlamına gelmektedir. Ancak uygulamada bunun dışına çıkmış, hazinenin ihtiyacı doğrultusunda devlet görevlileri, siviller, hatta suçu sabit olan ilmiye sınıfı mensupları gibi toplumun önemli bir kesimi için uygulanır hâle gelmiştir. Bu işlem sadece ölenler için değil, hayatta olanlar için de uygulanmıştır. III. Selim döneminde hazineye gelir sağlamak amacıyla daha yaygın bir şekilde sürdürülen bu uygulama ayanları da kapsamış, böylece aile bireylerinin bölgedeki nüfuzlarını devam ettirmeleri engellenmeye çalışılmıştır.¹⁸

Alemdar Mustafa Paşa'nın selefi olan Tirsiniklizade İsmail Ağa ile ağabeyinin muhallefatının müsaderesi ayanlara yönelik uygulamaya güzel bir örnektir. Tirsiniklizade İsmail Ağa'nın ağabeyi olan 1791 yılında Rusçuk ayanı iken halka zulmünden dolayı idam edilen Ömer Ağa'nın¹⁹ muhallefatı müsadere edilmiş, hakkında ölüm fermanı çıkartılan İsmail Ağa'nın mallarına da henüz hayatta olduğu hâlde devlet tarafından el konulmuştur. Her iki kardeşe ait olan malların açık artırmayla satışı yapıl-

¹⁷ Söz konusu defterlerden biri olan BOA, *Bâb-ı Defteri Baş Muhasebe Muhallefat Defteri (D.BŞM.MHF)*, 13158/804'de, Alemdar Mustafa Paşa'nın İstanbul ve çevresinde ele geçirilerek satışa çıkarılan her türlü eşyası, silahları, hayvanları ile köle ve cariyeleri kayıtlıdır (BOA, *Maliyeden Müdevver Defterler[MAD]*, nr. 9726'da ise paşanın borçları, alacakları ve borçların ödeme planlarıyla ilgili ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır.

¹⁸ Muhallefat ve müsadere hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yavuz Cezar, "Bir Ayanın Muhallefatı Havza ve Köprü Kazaları Ayanı Kör İsmail-oğlu Hüseyin (Müsadere Olayı ve Terekenin İncelenmesi)", *Belleten*, XLI/161 (1977), s. 41-78; Said Öztürk, *Askeri Kassama Ait Onyedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri (Sosyo-Ekonomik Tahlil)*, İstanbul 1995, s. 11-12; Tuncay Ögün, "Osmanlı Devleti'nde Müsâdere Uygulamaları", *Osmanlı*, Ankara 1999, VI, 371-383; Tahsin Özcan, "Muhallefât", *TDVİA*, İstanbul 2005, XXX, 406-407; Cengiz Tömar, "Müsadere", *TDVİA*, İstanbul 2006, XXXII, 65-67; Tuncay Ögün, "Müsadere (Osmanlılar'da)", *TDVİA*, İstanbul 2006, XXXII, 67-68.

¹⁹ İ. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 8; Teodora Bakardjieva, "Kargaşa ve Yaratıcılık Arasında: XVIII. Yüzyılın Sonu ve XIX. Yüzyılın Başında Bir Taşra Kasabasının Hikayesi", *Osmanlı*, Ankara 1999, V, 631, 632.

mıştır.²⁰ Bu uygulamayla Tirsiniklizadelerin gücünü kırmayı amaçlayan devlet, bölgede merkezi otoriteyi hakim kılmak istemiştir. Ancak Tirsiniklizade İsmail Ağa'nın 1796 yılında Rusçuk ayanı olmasını yine de önleyememiştir. Ayanlığı süresince giderek güçlenen İsmail Ağa'nın 1806 yılında öldürülmesinden sonra muhallefatının bir kez daha devlet adına zapt edilmesine karar verilmiştir. Tirsiniklizade İsmail Ağa'nın ölümünün ardından Rusçuk'a gelerek ayan olan Alemdar Mustafa'ya da İsmail Ağa'nın muhallefatına dokunmaması emredilmiştir.²¹ Yapılan inceleme sonunda İsmail Ağa'nın borçlarının muhallefatından fazla olduğu tespit edilmiştir. Çiftlikleri, konakları ve diğer tüm eşyası satılsa da sekbanlara olan ulufe borçları ile esnafın alacakları ödenemeyecektir. Hazineye ve sarraflara da borcu olduğu bilinen İsmail Ağa'nın bütün borçlarını Alemdar Mustafa üstlenmiş, hükümet bir bedel karşılığında muhallefatı kendisine devretmeyi önermiştir.²² Bedel olarak ödenecek miktar konusunda yapılan pazarlıklardan sonra Tirsiniklizade İsmail Ağa'nın muhallefatı, 500 kesenin peşin kalan 300 kesenin de taksit hâlinde ödenmesi koşuluyla toplam 800 kese akçe²³ karşılığında Alemdar Mustafa'ya devredilmiştir.²⁴ Bedel karşılığında muhallefatın devredilmesi yeni bir uygulama olarak hükümet tarafından tercih edilen yöntem hâline gelmiştir. Ölen şahsın alacaklarını tahsil edip borçlarını ödeme işiyle uğraşmak istemeyen hükümet, XIX. yüzyılda yaygın olarak bu yöntemi kullanmıştır.²⁵

²⁰ BOA, Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Muhallefat Halifelîği (D.BŞM.MHF), 95/154; 96/61.

²¹ BOA, HAT, 42/2112; 43/2189; İ. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 51.

²² BOA, HAT, 42/2112; 55/2526; 254/14431.

²³ Kесе akçe tabiri ile birlikte kullanılır ve bir kesede 500 kuruş bulunurdu. XIX. yüzyıl başlarında bir kuruş 120 akçeye karşılık gelmekteydi (*Tarih-i Cevdet*, VI, 151, 156; M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1993, II, 247-248).

²⁴ BOA, HAT, 34/1730; 42/2112; 254/14431.

²⁵ Y. Cezar, *a.g.m.*, s. 55-56. Nitekim Saruhan ve Aydın bölgesinde hüküm süren Karaosmanoğlu ailesinin bazı üyelerinin muhallefatı da değerine eşit miktar ödemesi koşuluyla çocuklarına geri verilmiştir (Yuzo Nagata, *Tarihte Âyanlar Karaosmanoğulları Üzerinde Bir İnceleme*, Ankara 1997, s. 168). Ayrıca bkz. Yuzo Nagata-Feridun Emecen, "Bir Ayânın Doğuşu: Karaosmanoğlu Hacı Mustafa Ağa'ya ait Belgeler", *Belgeler*, XXV/29, Ankara 2004, s. 1-72; Feridun Emecen, "Ayân ve Muhallefatı: Karaosmanoğlu Mustafa Ağa", *Ciepo XV. Sempozyum Bildirileri*, Ankara 2004, s. 141-148.

Devlet tarafından el konulan bir başka ayan muhallefatı, Havza ve Köprü Kazaları Ayanı Kör İsmailoğlu Hüseyin'e aittir. Söz konusu muhallefata ait verilerin Alemdar Mustafa Paşa'nın öldüğü yıl olan 1808 tarihli olması, kısaca değinilmesi gerektiğini düşündürmüştür. Yavuz Cezar tarafından çalışılmış olan Kör İsmailoğlu Hüseyin'e ait muhallefat, ayanın ölümünden sonra servet sahibi varlıklı kimselerden olduğu için müsadere edilmiştir. Ayan varlıklı addedilmesine rağmen yazara göre muhallefatı toplam değeri bakımından diğer ayanlar arasında vasat ve mütevazi bir yere sahiptir. Anadolu ayanından olan Hüseyin'in mal varlığı gerçekten de bu çalışmada örnek olarak yer verilen ayan muhallefatının değeri yanında oldukça küçük bir meblağ oluşturmaktadır. Yine de ayanların genellikle gayri meşru yolları kullanarak servet edindikleri görüşünde olan devlet, onlardan geriye kalan malları zapt etmek eğiliminde olduğu için Hüseyin'in mal varlığına da el koymuştur.²⁶ Devletin ayanlara yönelik genel politikası hâline gelen bu uygulama ile bir taraftan hazine için gelir elde edilirken diğer taraftan da feodalleşme eğiliminde olan yerel otoritelerin gücü kırılmıştır.

Muhallefatı miri için zapt edilen ve servetinin neredeyse tamamı meşru olmayan yollarla elde edilmiş olan bir diğer ayan Tepedelenli Ali Paşa'dır. Uzun yıllar Arnavutluk ile bugünkü Yunanistan'ın bir bölümünde egemen olan Ali Paşa'nın devlet için yaptığı hizmetler ve İstanbul'a gönderdiği paralar, kanunsuz davranışlarının göz ardı edilmesini sağlamıştır. Yüzlerce çiftliğin ve sayısız gayrimenkulün sahibi olan paşanın fermanlı ilan edilmesinden sonra kendisiyle birlikte oğullarının da mal varlığına el konulmasına karar verilmiştir. Nitekim 1822 yılında öldürülen paşanın bütün serveti müsadere edilmiştir. Devlet böylece isyan etmek üzere olan Ali Paşa'yı engellediği gibi halkı onun zulmünden kurtarmış, paşanın gücünün kaynağı olan büyük servetini de hazineye aktarmıştır.²⁷ II. Mahmud'un merkezileştirme politikasıyla taşradaki yerel güçlerin nüfuzu bu dönemde büyük ölçüde ortadan kaldırılmıştır.

²⁶ Y. Cezar, *a.g.m.*, s. 41-78.

²⁷ Tepedelenli Ali Paşa'nın muhallefatı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Uzun, "Tepedelenli Ali Paşa ve Mal Varlığı", *Belleten*, LXV/244, Aralık 2001, s. 1035-1077.

Alemdar Mustafa Paşa'nın Serveti Hakkında

Alemdar Mustafa Paşa'nın servetinin büyük bölümü ayanlığı öncesinde ve ayan olduğu dönemde edinilmiştir. Sadaret makamına getirildikten sonra kendisine tahsis edilen gelirler olmasına rağmen oldukça kısa bir süre bu görevde kalması, mal varlığının önemli kısmının önceki döneme ait olduğunu düşündürmektedir. Babası Hacı Hasan gibi Rusçuk'ta hayvan ticareti ve ziraatle uğraşan Alemdar'ın geniş arazileri, çok sayıdaki büyük ve küçükbaş hayvanı onun servetinin artmasını sağlayan gelir kaynaklarıdır.²⁸

Ayanların genelinde görülen kanunsuz yollardan mülk edinme gayreti Alemdar'ın geçmişinde de mevcuttur. "Efendim" dediği Tirsiniklizade İsmail Ağa²⁹ gibi o da yağma ve gasp hareketlerinde bulunmuştur. 1801 yılının Eylül ayına ait bir belgeden anlaşıldığına göre Alemdar Mustafa, Cuma kazası ayanlığını ele geçirmek için uğraşırken Hezargrad'a gelmiş, ölmüş olan Hezargrad Ayanı Hacı Ömerzade'nin oğullarının konaklarını basıp her türlü eşyalarını, hayvanlarını ve ürünlerini gasp etmiştir. Ayrıca kendine taraftar subaşılar aracılığıyla ailenin iltizamında olan köyleri de zapt ederek hasılatını tahsil etmeye başlamıştır.³⁰ İltizam sistemiyle işletilen mukataalar genellikle ayanların servet ve kudretlerinin kaynağını oluşturmuştur. Nitekim Tirsiniklizade İsmail Ağa'ya ihale edilen III. Selim'in kız kardeşi Şah Sultan'ın malikane olarak uhdesinde olan Tırnova mukataası³¹ da ağanın büyük servet sahibi olmasını sağlayarak nüfuzunu artırmıştır.³² Bu nedenle Bâbüâlî, Alemdar Mustafa'nın Rusçuk ayanlığını kabul ettiği zaman selefinin zenginleşmesine ve gücünün artmasına neden olan Tırnova voyvodalığını kendisine vermek istemiştir.³³ Ancak İsmail Ağa'nın muhalefatını satın alan Alemdar, muh-

²⁸ *Tarih-i Cevdet*, IX, 43; Ali Seydi, *a.g.e.*, s. 46; İ. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 40.

²⁹ İsmail Ağa, 1796 yılında ayan oluncaya kadar eşkıyalık yapmış, Rusçuk ve çevresinde halkı katlederek mallarını yağmalamıştır (TSMA, E. 3331; Bulgaristan Milli Kütüphanesi Oryantal Bölümü (NBKM), *Rusçuk Şer'iyye Sicili (R)*, 39, v.7b).

³⁰ BOA, Cevdet Dahiliye (C.DH), nr. 2591.

³¹ BOA, *MHM*, nr. 210, s. 158, 166, 170.

³² 11 Mart 1803 tarihinde Şah Sultan'ın vefatına rağmen İsmail Ağa'nın Tırnova voyvodalığı devam etmiştir. Şah Sultan'ın ölümü hakkında daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Ali Beyhan, *Saray Günlüğü (1802-1809)*, İstanbul 2007, s. 67, 117.

³³ İ. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 10, 50.

temelen bundan dolayı Tırnova voyvodalığını da ele geçirmiştir. Böylece Rusçuk ve Hezargrad Ayanı, Tırnova Voyvodası olan Alemdar Mustafa, bu sıfatlarını uzun yıllar devam ettirmeye ömrü vefa etmese de aşağıda belirtileceği üzere iltizamına aldığı gelir kaynakları sayesinde menkul ve gayrimenkul pek çok mülkün sahibi olmuştur.

Alemdar Mustafa Paşa'nın tarım ve hayvancılık dışındaki uğraş alanlarından biri de ticari faaliyetleridir. Özellikle çeşitli yağların ticaretini yaptığı anlaşılan paşanın yağların bir kısmı ile mum imal ettirip, İstanbul'a naklettirdiği bilinmektedir. Ayrıca bal ve peynir gibi yiyecek maddeleriyle çeşitli zahirenin ticaretiyle de uğraştığı muhallefata ait kayıtlarda görülmektedir.³⁴ Alemdar'ın servetinin kaynağını oluşturan iktisadi faaliyetlere kredi ilişkilerini de eklemek gerekir. Muhallefat defterinde "zimemât" olarak kaydedilen veriler, Alemdar'ın ya iltizamında olan yerlerden alacağını göstermekte ya da kredi sağladığı kimselerin borçlarını belirtmektedir. Sadrazam olduktan sonra has gelirine de sahip olan Alemdar Mustafa hakkındaki bu bilgiler, paşanın zenginleşmesini, dolayısıyla idari ve askeri açıdan güçlenmesini sağlayan faaliyetlerin çok yönlü olduğunu göstermektedir.

M u h a l l e f a t ı n M ü s a d e r e s i

Alemdar Mustafa Paşa'nın ayandan olması ve askeri zümreye mensubiyeti mallarına el konulmasını gerektirmiş, ölümünün ardından Rusçuk, Hezargrad ve Tırnova ile çevredeki kazalarda bulunan tüm mal varlığının müsaderesine karar verilmiştir. Rusçuk tarafındaki muhallefatın tespiti ve devlet adına zapt edilmesi için Hacı Mehmed Esad Efendi görevlendirilmiştir.³⁵ Alemdar'ın Tırnova'da bulunduğu ihbar edilen konağı, konak mefruşatı, çiftlikleri, emlak ve akarı ile eşyalarının bir deftere kaydedilip İstanbul'a gönderilmesi de o tarafta olan Hassa Silahşörü Hacı Yusuf Ağa'dan istenmiştir.³⁶ Hezargrad ve civar kazalarda Alemdar'a ait olan her türlü taşınır, taşınmaz ne varsa bunların ayrıca Bergos ve Ahyolu iskelelerindeki yağ, bal ile diğer zahirenin açığa çıkartılması, devlet adına zapt edilerek ürünlerin İstanbul'a gönderilmesi emredilmiştir. Alemdar'ın

³⁴ BOA, *MAD*, nr. 9726, s. 56, 172, 176, 177.

³⁵ BOA, *MAD*, nr. 9726, s. 175, 183; İ. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 190.

³⁶ BOA, Cevdet Maliye (C.ML), nr. 8722; BOA, *MAD*, nr. 9726, s. 57.

Varna'da kalan muhalledafatı için de mübaşir olarak Seyyid Hüseyin Şakir Efendi görevlendirilmiştir. Alemdar Mustafa Paşa'nın İstanbul'da Emirgan semtinde bulunan sahilhanesi ise eşyalarıyla birlikte Mustafa Ağa tarafından kaydedilmiştir.³⁷

Sadaret makamında olması dolayısıyla Alemdar Mustafa Paşa'ya tahsis edilen gelirler, kendisinden sonra sadrazam olan Mehmed Memiş Paşa'ya³⁸ aktarılmıştır. Sadrazamlık makamını işgal ettiği yaklaşık 3,5 aylık sürede Alemdar'ın makam geliri olarak eline geçen ve ölümünden sonra da zimmetinde kalan meblağ olarak değerlendirilen 182.978,5 kuruşun, Alemdar'a ait olan başka bazı gelir kalemlerinden tahsil edilerek yeni Sadrazam Memiş Paşa'ya havalesiyle ilgili bir düzenleme yapılmıştır. Böylece Alemdar'ın aşağıda ayrıntılı olarak söz edilecek makam gelirine el konulmuştur.³⁹

Alemdar Mustafa Paşa'nın İstanbul ve civarında tespit edilebilen bütün malı-mülkü ve eşyası da zapt edilmiş, bunlar paşanın borçlarının ödenbilmesi için satışa sunulmuştur. Satılanlar arasında paşanın cariye ve köleleri, evânî-i nühâs denilen bakır kap kacağı, zahiresi, çeşitli cins ve çok miktarda olan atları, at takımları, silahları, giysileri ve bazı ev eşyaları mevcuttur.⁴⁰ Bâbiâli mutfağında da satıldığına dair bir kayda rastlanmayan 21.684,5 vukiyye⁴¹ nohut ele geçirilmiştir.⁴²

İstanbul dışında ise Alemdar Mustafa Paşa'ya ait olduğu saptanan bazı ürünler ele geçirilmiştir. Paşanın Varna'ya nakledilmiş ve yarısıyla mum imal ettirilmiş olan 50.000 kıyye yağının burada bekletildiği öğrenilmiştir. Yağ ve mumlar İstanbul'a gönderilmek üzere paşanın ölüm

³⁷ BOA, *MAD*, nr. 9726, s. 57, 58, 59.

³⁸ Alemdar Mustafa Paşa'nın sadrazam olduğu dönemde sadaret kaymakamı olan Memiş Paşa, 20 Kasım 1808 tarihinde sadrazam olarak atanmıştır. Bâbiâli'nin büyük kısmı Alemdar Vak'asında yandığı için Çağalazade Sarayı'nı kullanmıştır (M.A. Beyhan, *a.g.e.*, s. 105, 272). Memiş Paşa da bu görevde uzun süre kalamamış, 1 Ocak 1809 tarihinde azledilmiştir (*Tarih-i Cevdet*, IX, 52).

³⁹ BOA, *MAD*, nr. 9726, s. 56.

⁴⁰ BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804.

⁴¹ 400 dirheme eşit olan 1.282 kg. tutarındaki ağırlık ölçüsüdür. Kıyye ve okka da denir (Said Öztürk, *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Siyakat Yazısı ve Tarihi Gelişimi*, İstanbul 1996, s. 480; Ali Himmet Berki, *İstilah ve Tâbirler*, Ankara 1966, s. 32, 53).

⁴² BOA, *MAD*, nr. 9726, s. 177.

haberi gelmiş, nakil işlemi gerçekleşmemiştir. Bekletilen yağ ve mumların 15 Şubat 1809 tarihinde Varna kadısı ile ayanı aracılığıyla İstanbul'a gönderilmesi istenmiştir.⁴³ Varna'daki muhallefat için gönderilen Seyyid Hüseyin Şakir Efendi tarafından da Alemdar'ın 12 adet yedek⁴⁴ ve 5 fiçı olmak üzere sade ve don yağı bulunduğu tespit edilmiştir. 148 kuruş tutarındaki nakliye masrafları ile gemi ücretinin hazineden ödeneceği belirtilerek Şakir Efendi'nin bu yağları İstanbul'a göndermesi bildirilmiştir. Ayrıca Varna'da anbarda bulunan 5.060 Varna kilesi⁴⁵ buğday ile 250 kile arpanın Alemdar'a ait olduğu anlaşılmış, reaya zimmetindeki zahirenin tahsili için de emir verilmiştir.⁴⁶

Muhallefatı devlet adına zapt etmekle görevli kimseler tarafından Alemdar'a ait 142 kuruşluk un bedeli dışında nakit para ele geçirilememiştir. *Cevdet Tarihi*'nde verilen bilgilere göre bunun iki nedeni olabilir. Birinci neden; Alemdar'ın kethüdası olan, Köse Kethüda olarak anılan Ahmed Efendi'nin yaklaşmakta olan tehlikeyi fark ederek Alemdar'a ait 14.000 keselik nakit para ile değerli mücevherleri Rusçuk'a götürmek bahanesiyle ve bazı başka nedenlerle İstanbul'dan ayrılmasıdır ki Alemdar'ın ölümünden sonra bu birikimle Rusya'ya kaçmıştır.⁴⁷ İkincisi de büyük bir servetin sahibi olduğu düşünülen Alemdar Mustafa Paşa'nın hazinesini bulmak ümidiyle onun ölümünden birkaç gün sonra Bâbüâlî'nin enkazını kazanlar tarafından, Tomruk Dairesi'nin mahzeninde paşanın cesedinin yanında sandıklar ve torbalar içinde olan çok miktardaki para ve mücevherinin gasp edilmesidir.⁴⁸ Bu bilgilerin doğruluğuna dair net veri olmamakla birlikte Köse Ahmed Efendi'nin, Tırnova Voyvodası Memiş Ağa ile Rusya'ya gizlice gittiği bilinmektedir.⁴⁹

⁴³ BOA, MAD, nr. 9726, s. 56.

⁴⁴ Hayvan derisinden imal edilen büyük yağ tulumuna verilen addır (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, III, 613).

⁴⁵ Hububat ölççeği olan kile'nin değeri, yer ve zamana göre farklılık göstermiştir. Standart bir değeri olmamakla birlikte bir İstanbul kile'si, zahirenin cinsine göre 18-20 okka, ortalama 25 kg. olarak kabul görmüştür (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, II, 281).

⁴⁶ BOA, MAD, nr. 9726, s. 59, 172.

⁴⁷ *Tarih-i Cevdet*, IX, 16-17.

⁴⁸ *Tarih-i Cevdet*, IX, 39; Efdalüddin, *a.g.m.*, cüz 21, s. 1324-1325.

⁴⁹ BOA, MAD, nr. 9726, s. 175, 183.

Bâbîâli, Alemdar'a ait olan her türlü geliri, alacağı, taşınır ve taşınmazı tespit etmeye çalışırken paşanın borçlu olduğu kimseler de zapt edilen muhallefattan alacaklarını tahsil edebilmek için hazine tezkeresi alma uğraşı içerisine girmişlerdir. Hicri takvime göre 27 Ramazan 1223 tarihinde ölen Alemdar'ın,⁵⁰ genellikle Şaban ve Ramazan aylarına ait olmak üzere Bâbîâli'nin günlük ihtiyaçlarını karşılayan müslim ve gayrimüslim esnafa borçlu olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca tüccara ve sarraflara⁵¹ da borcu olduğu tespit edilen paşanın büyük meblağlara ulaşan borçlarının, ele geçirilen eşyasının satışından sonra veya taşradaki muhallefatı ortaya çıktığında ya da alacaklarının tahsil edilmesiyle ödenmesine karar verilmiştir. Ancak bütün alacak ve borç hesapları uzun yıllar devam etmiş, alacaklılar için defalarca ödeme planı yapılmasına rağmen paşanın alacakları tahsil edilemedikçe borçlar da ödenememiştir. Muhallefat defterindeki kayıtlara göre bu durum 1836 yılının ortalarına kadar sürmüştür. Defterdeki son kayıt ise 1840 yılının Ocak ayında alacağını tahsil edemediğini belirten Sebzeçi Yorgi'nin başvurusuyla ilgilidir. Yapılan inceleme sonucunda kendisine paşanın alacaklarının tahsil edilerek borçlarının ödendiği bildirilmiş ve talebi reddedilmiştir.⁵²

Muhallefatin Değerlendirilmesi

Paşanın sosyal statüsüne uygun bir yaşam biçimine sahip olduğunu, müsadere edilen mallarının değerleri ve sayılarının çokluğu ortaya koymaktadır. Ayan, voyvoda, vali ve sadrazam olarak gelir düzeyinin epeyce iyi olduğu anlaşılan paşanın bulunduğu konumla orantılı pek çok gideri de bulunmaktadır. Alacak ve borçlarının çokluğu onun gelir seviyesi hakkında fikir vermekte, ödeyebileceği borcun altına girdiğini dolayısıyla ödeme gücünün olduğunu göstermektedir.

⁵⁰ TSMA, E.1479/6.

⁵¹ İltizam hakkını elde etmek isteyen mültezimin bir sarrafı kefil gösterme mecburiyeti ve peşin olarak ödenmesi gereken paranın da genellikle sarraftan temin edilmesi, mültezim durumunda olan ayanları veya mütesellimleri sarraflara borçlu hâle getirmiştir (Y. Nagata, *a.g.e.*, s. 86-88). Ayan-sarraf ilişkisi hakkında ayrıca bkz. Özcan Mert, "Osmanlı Devleti Tarihinde Âyânlık Dönemi", *Osmanlı*, Ankara 1999, VI, 176). Alemdar Mustafa Paşa da Agop ve Artin adındaki sarraflara 1.280.834 kuruş borçlu olarak vefat etmiştir (BOA, *MAD*, nr. 9726, s. 175).

⁵² BOA, *MAD*, nr. 9726, s. 182.

Gelirleri ve Gayrimenkulleri

Alemdar Mustafa Paşa'nın yukarıda söz edildiği gibi iltizamında olan gelir kaynaklarına sahip olduğu bilinmekle birlikte bunların yıllık gelirlerinin ne kadar olduğu, iltizam veya malikane olarak mı tasarruf edildiği tespit edilememiştir. Muhallefat defterindeki alacak ve borçları esas alan verilerden bazı çıkarımlarda bulunulmuş, sınırlı bilgilerle değerlendirmeye çalışılmıştır.

Tırnova'daki muhallefatın tespitinden ve miri için zapt edilmesinden sorumlu olan Mübaşir Hacı Yusuf Ağa, Alemdar'ın Tırnova civarında alacaklarının bulunduğunu, hangi köylerden veya şahıslardan ne miktarda tahsil edileceğini bildirmiş, önceden havale edilen dışında 150.870,5 kuruş ödeneceğini belirtmiştir. Hangi yıl veya yıllara mahsuben ödenmesi gerektiği belli olmayan bu meblağ; 21 köy⁵³ reayası ile voynuk⁵⁴ reyanın yaşadığı 6 köyden,⁵⁵ Kıptiyan cizyesi bakayasından,⁵⁶ Tırnova'daki bakkallardan,⁵⁷ Soklu ve Tuzluca adını taşıyan 2 mezraanın üç yıllık iltizam bedelinden⁵⁸ ve Tırnova kantarı bakayasından⁵⁹ olan alaktan tahsil edilerek, hazineye teslim edilmiştir. Bu bilgiler değerlendirildiğinde Alemdar Mus-

⁵³ Köylerin adları ve zimmetlerindeki miktarlar (kuruş cinsinden) şöyledir: Gülfar zimmi 47.681, Rahoviçe-i zir 642,5, Rahoviçe-i bâlâ 1.316,5, Atirde 2.992, Dranova 52.808, Travna 26.217, Leskofça 1.135, Kuruca Ören 130, İstrafya 142, Tusyatlı 194,5, Servezi 937, Elna 1.025, Hoçki 189, Okçular 200, Boyerli 189, Balyova 315, Arnabud 315, İstar 579, Çolak Mahalle 100, Hacer ve Kara Mustafalar köyleri halkı ile Kör Salih Ağa'nın zimmeti 2.000 kuruş (BOA, MAD, nr. 9726, s. 172).

⁵⁴ Seferde ordunun ve devlet adamlarının atlarına bakmak, diğer zamanlarda ise Has ahır ve çayır hizmetinde kullanılmak üzere gayrimüslimlerden, özellikle de Bulgarlar'dan tertip olunan sınıf hakkında kullanılır bir tabirdir. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Yavuz Ercan, *Osmanlı İmparatorluğunda Bulgarlar ve Voynuklar*, Ankara 1989.

⁵⁵ Voynuk köyleri ve borçları (kuruş cinsinden) şöyledir: İstodina 124, Bele (veya Yele) 162,5, İsleyova 122,5, Veskot 73,5, Rençiçe 14,5, Sehzul 189 kuruş (BOA, MAD, nr. 9726, s. 172).

⁵⁶ Lofçalı Genç Ağa'nın zimmetinde kalan miktar 4.777 kuruştur (BOA, MAD, nr. 9726, s. 172).

⁵⁷ 4.900 kuruş borçlarının olduğu görülmektedir (BOA, MAD, nr. 9726, s. 172).

⁵⁸ Bele (veya Yele) köyünden olan Rüstem Ağa'nın zimmetindeki miktar 1.200 kuruştur (BOA, MAD, nr. 9726, s. 172).

⁵⁹ Hüseyin Alemdar zimmetinde kalan miktar 200 kuruştur (BOA, MAD, nr. 9726, s. 172).

tafa'nın, ticaretini yaptığı bal ve peynir gibi gıda maddelerini sattığı bakallardan alacağı olduğu görülmekte, Tırnova'ya bağlı 27 köy ile 2 mezraanın iltizamında olduğu ayrıca Tırnova Kıptileri'nin cizyesini iltizam yoluyla topladığı ve Tırnova kantarını da yine aynı şekilde işlettiği anlaşılmaktadır. Özellikle cizyenin toplanması, kantarın çalıştırılması ve mezraalar ile Çolak Mahalle, Hacer, Kara Mustafalar adındaki köyler Alemdar tarafından da iltizama verilmiş, bu gelir kaynakları ikinci derecedeki mültezimler eliyle işletilmiştir.⁶⁰ Tahsil edilenler dışında yine iltizamında olması nedeniyle Alemdar'ın, Tırnova'ya bağlı 9 köy halkı zimmetinde kalan 145.506,5 kuruşluk alacağı bulunduğu da saptanmıştır. Ancak bu meblağ 1223 yılı rûz-ı Kasım⁶¹ tevziatından⁶² paşanın alacağı olan miktarla birlikte eski Tırnova Voyvodası Kapıcıbaşı Feyzi Ağa zimmetinde kaldığı iddiasıyla 1816 yılı sonlarında hâlâ hazineye aktarılamamıştır.⁶³

Tırnova'ya bağlı 36 köy ile 2 mezraayı iltizamına aldığı anlaşılan Alemdar Mustafa Paşa'nın Hezargrad reayasından da alacaklı olduğu tespit edilmiş, yine iltizam geliri olduğu tahmin edilen ve bakaya olarak halkın zimmetinde kalan bu miktar 76.536 kuruş olarak kayda geçirilmiştir. 1818 yılı sonlarında hâlâ tahsil edilemeyen söz konusu meblağın 26.536 kuruşu fakir halka isabet eden miktar olarak af ve tenzil edilmiş, kalan 50.000 kuruşun ödemesi ise 1821 yılı Mart ayında tamamlanabilmiştir.⁶⁴

Kızanlık ve Zıştovi kazaları da iltizamında olan Alemdar, hangi yıl veya yıllara ait olduğu belirtilmemekle birlikte 50.000 kuruş Zıştovi reaya-

⁶⁰ BOA, *MAD*, nr. 9726, s. 172.

⁶¹ Rûz-ı Hızır ve rûz-ı Kasım tabirleri, Hicri takvime tâbi olmayan mali işlemlerde kullanılırdı. Rûz-ı Hızır, Rumi takvime göre 23 Nisan, Miladi takvime göre 6 Mayıs (Hıdrellez)'a rastlayan tarihtir. Rûz-ı Kasım ise Rumi takvime göre 26 Teşrin-i Evvel, Miladi takvime göre ise 9 Kasım'dır. Bu tarihler, vade ve taksitlerin başlangıcı olarak baz alınmıştır (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, III, 59-60).

⁶² Kaza masrafları genellikle idareciler tarafından karşılanır, altı aylık dönem sonunda ona onbir oranındaki faiz hesabıyla (yani her on kuruş için bir kuruş faiz alınması suretiyle) mahkeme huzurunda saptanıp avarızhane bazında halktan tahsil edilirdi (Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Ankara 1991, s. 165). Burada söz konusu olan dönem 6 Mayıs 1808 ile 9 Kasım 1808 tarihleri arasındaki altı aylık dönemi kapsamaktadır ki kazaya dair Alemdar Mustafa Paşa tarafından peşinen yapılan harcamalar halktan tahsil edilmiştir.

⁶³ BOA, *MAD*, nr. 9726, s. 180; BOA, C.DH, nr. 9571.

⁶⁴ BOA, *MAD*, nr. 9726, s. 180, 182; BOA, C.ML, nr. 4563.

sından, 15.436,5 kuruş Kızanlık halkından alacaklı görünmektedir. Silistre, Balçık, Şumnu ve Topçu kazalarının da iltizamında olduğu zannedilen paşaya bu kaza ayanları ile Silistre müteselliminin borçlu olmaları buraların ikinci elden iltizama verildiğini düşündürmektedir. Silistre müteselliminden 16.850, Balçık ayanından 69.900, eski Şumnu ayanından 53.815, Topçu ayanından ise 2.637 kuruşluk alacak tespit edilmesi bu idarecilerin ikinci derecedeki mültezimler olabileceğini akla getirmektedir. Bunu doğrulayacak başka bir veriye ulaşılamadığı için paşanın bu şahıslara kredi vermiş olması ihtimali üzerinde de durulabilir. İkinci elden iltizama verildiği düşünülen bir başka gelir kaynağı Rusçuk gümrüğüdür. Alemdar'ın iltizamında olan Rusçuk gümrüğünün ikinci derecedeki mültezimi olduğu tahmin edilen Rusçuklu Abdi Efendi de paşa öldüğünde borçlu kalanlar arasındadır.⁶⁵ Ait olduğu dönem belli olmamakla birlikte Rusçuk gümrüğü gelirinin 296.500 kuruş olduğu, bunun 133.000 kuruşunun Alemdar ölmeden kendisine ödendiği tespit edilmiştir.⁶⁶

Muhallefat kayıtlarından Zıştovi'nin maktu zecriye (alkollü içkiler) rüsumunu tahsil ettiği anlaşılan Alemdar'ın 1223 (1808-09) yılına ait olan 12.000 kuruş tutarındaki zecriye vergisini ödemediği tespit edilmiş, bu borcun paşanın alacağı olan Tırnova ile Hezargrad bakayasından ödenmesine karar verilmiştir. Ancak 1817 yılı Şubat ayı itibarıyla Zıştovi zecriye sandığının alacağı olan bu miktar hâlâ ödenmemiştir. Aynı yılın sonlarına doğru hazineye teslim edildiği kaydedilmiştir.⁶⁷

İltizamına aldığı mukataalar dolayısıyla önemli miktarda gelir sağlayan Alemdar Mustafa Paşa'nın çeşitli yağlar başta olmak üzere bazı ürünlerin ticaretini yaptığı da bilinmektedir. Ancak paşanın ticaret hacmi ve bu yolla sağladığı gelir, mevcut verilerin yetersizliği nedeniyle tespit edilememiştir.

Alemdar Mustafa'nın sadrazam olarak görevlendirildiği döneme ait olan gelirleri hakkındaki bilgiler biraz daha nettir. Buna göre 1785 yılından itibaren sadrazamlara has olarak tahsis olunan Aydın muhassıllığı

⁶⁵ “Zimmet-i Rusçuklu Abdi Efendi an akçe-i hâsılât-ı gümrük-i Rusçuk” (BOA, MAD, nr. 9726, s. 177).

⁶⁶ BOA, MAD, nr. 9726, s. 174, 177, 178.

⁶⁷ BOA, MAD, nr. 9726, s. 176, 181.

varidatı,⁶⁸ (miri payı hariç olmak üzere) sadaret makamına getirildikten sonra Alemdar Mustafa Paşa'ya da verilmiştir. Bu dönemde Karaosmanzade Hacı Hüseyin Ağa'nın uhdesinde olan Aydın muhassıllığını⁶⁹ malikane-has olarak tasarruf ettiği anlaşılan Alemdar'a, 225.000 kuruş değerindeki has geliriyle birlikte 75.000 kuruşluk Aydın cizyesi tahsis edilmiştir. Ayrıca kendisine kalemiyye⁷⁰ geliri aktarılan paşa, sadarete bulunması dolayısıyla bu ödeneği de almıştır. Sadaret makamına ait olan bu gelirler, 28 Temmuz ile 16 Kasım 1808 tarihleri arasında sadrazam olan Alemdar Mustafa Paşa'ya 172.978,5 kuruş değerinde gelir sağlamıştır. 1223 yılına ait bu miktarın 112.922 kuruşu has geliriyle ilgili olarak ödenen taksittir. 36.016,5 kuruş ise kalemiyye ödeneğidir. Kalan 24.040 kuruş da paşanın sadarete kaldığı süreye isabet eden Aydın cizyesi gelirdir. Bunların dışında Aydın muhassıllığının 1224 (1809-10) yılına ait gelirinden 10.000 kuruş paşanın zimmetindedir. Böylece paşanın sadarete kaldığı sürede makam geliri olarak toplam 182.978,5 kuruş eline geçmiştir. Ölümünün ardından makama özel bu gelirler halefi Mehmed Memiş Paşa'ya intikal etmiştir. Alemdar'ın bu makamdan elde ettiği gelir de zimmetinde kalmış meblağ olarak değerlendirildiğinden kendisine ait başka gelir kalemleri ile sarrafları ve alacaklarından tahsil etme yoluna gidilerek⁷¹ yeni sadrazama ödenmiştir. Ayrıca Alemdar'ın bazı eşya ve ürünleri de değeri hesap edilerek Memiş Paşa'ya devredilmiştir.⁷² Bu şekilde Alemdar'ın zimmetinde kalmış makam geliri olan 182.978,5 kuruş Memiş

⁶⁸ *Tarih-i Cevdet*, III, 148-149; Yavuz Cezar, *Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi*, İstanbul 1986, s. 106-107, 335-336.

⁶⁹ Y. Nagata, *a.g.e.*, s. 45, 50, 78.

⁷⁰ 1697 yılından itibaren malikane sistemine dahil edilen haslarda hassı satın alan malikanecinin hazineye ödediği muacceden başka yıllık ödenek olarak dört taksit hâlinde has mutasarrıfına ödediği "mal" ile birlikte verdiği, mal'in %20'si oranındaki bedeldir (Y. Cezar, *a.g.e.*, s. 42, 313).

⁷¹ Aydın muhassıllığının 1223 yılına ait malı'nın henüz ödenmemiş olan 50.000 kuruş değerindeki dördüncü taksiti Karaosmanzade Hacı Hüseyin Ağa tarafından yeni sadrazama havale edilmiştir. Ayrıca haslardan 1223 yılına ait 4.795 kuruş bakaya, Alemdar'ın sarrafları Agop ve Artin tarafından ödenen 50.000 kuruş ile Alemdar'ın daha önce tersaneye vermiş olduğu paranın ikinci taksiti olan 60.500 kuruş Memiş Paşa'ya aktarılmıştır (BOA, *MAD*, nr. 9726, s. 56).

⁷² BOA, *MAD*, nr. 9726, s. 56; BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 4-5. Sadrazam Mehmed Memiş Paşa'ya devredilen eşya ve zahire Ek I'de yer alan tabloda verilmiştir.

Paşa'ya aktarılmıştır. Hatta aktarılan miktar 183.447,5 kuruşa ulaştığı için kömür bedelinden 469 kuruş eksik verilmiştir.⁷³

Alemdar Mustafa Paşa'nın, muhalefat defteriyle bazı belgelere yansıyan gayrimenkullerinin sayıca çok olmadığı görülmektedir. Devlet tarafından muhalefatın tümüyle tespit edilememiş olma ihtimali bunun nedeni olabileceği gibi Alemdar'ın gerçekten aşağıda söz edilenler kadar gayrimenkule sahip olduğu da düşünülebilir. Burada belirtilenlerin dışında başka taşınmazlar hakkında bilgi içeren defter veya belgelere tarafımızdan ulaşılamamış olabileceği de bir başka neden olarak hesaba katılabilir. Tespit edilebildiği kadarıyla Alemdar'ın Rusçuk'a bağlı Koşov Köyü'nde 6 göz değirmeni, Lom nehri üzerindeki taş köprü yakınında bir kahvehanesi, Rusçuk'un Kara Mustafa Mahallesi'nde bir evi ve bir miktar arsası mevcuttur.⁷⁴ Söz konusu değirmen, binaları ve arsasıyla birlikte 1802 yılının sonlarına doğru Tirsiniklizade İsmail Ağa tarafından Rusçuk Gümrük Emini Abdurrahman oğlu Abdi Efendi'den 1.000 kuruşa satın alınmıştır.⁷⁵ Aynı yıl İsmail Ağa tarafından Rus asıllı bir Hristiyan iken Müslümanlığı kabul etmesi nedeniyle azat ettiği kölesine bağışlanmıştır.⁷⁶ Ne şekilde el değiştirdiği bilinmemekle birlikte değirmen sonradan Alemdar Mustafa'ya intikal etmiştir.

Alemdar'ın bunlardan başka Rusçuk'ta herhangi bir gayrimenkulünün bulunmadığı belirtilmesine rağmen 19 Şubat 1822 tarihli bir maliye kaydından, Rusçuk civarındaki Kula Çiftliği yakınında iki dönüm gül bahçesiyle üç dönüm dut bahçesine ve Lom nehrinin karşı kıyısında altı dönüm tarlaya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Değeri 500 veya 600 kuruş olarak tahmin edilen tarla ile bahçeler Rusçuk sakinlerinden Manuk'un tasarrufundayken Tirsiniklizade İsmail Ağa'ya intikal etmiş, onun ölümünden sonra da bu gayrimenkullere Alemdar sahip olmuştur. Alemdar Mustafa Paşa öldükten sonra sahipsiz kalan bu arazilerden özellikle dut bahçesi, 1806-12 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında zarar görmüş, Kula Çiftliği mevkiinde bulunan Rus askerleri dut ağaçlarının büyük kısmını kesmiştir. Yarısından fazlası boş kalan bahçenin diğer bahçe ve tarla ile birlikte

⁷³ BOA, MAD, nr. 9726, s. 56.

⁷⁴ BOA, Cevdet Evkaf (C.EV), nr. 27076; BOA, MAD, nr. 9726, s. 174.

⁷⁵ NBKM, R, 10, s. 147-148.

⁷⁶ NBKM, R, 10, s. 38-39.

22 Haziran 1815 tarihinde değerinin altında olmamak kaydıyla müzayede ile satılmasına karar verilmiştir. Ancak altı yıldan daha fazla zaman geçtiği hâlde tarla ve bahçeler alıcı bulamamıştır. Alemdar'ın ölümünden sonra hasılatının kimin üzerinde kaldığı bilinmemekle birlikte bu gayrimenkullerin değeriyle satılması veya muaccele ile dellaliyesinin alınarak malikane olarak verilmesi uygun görülmüştür.⁷⁷

Alemdar Mustafa Paşa'nın Tırnova tarafında da bazı emlakinin bulunduğu tespit edilmiş, muhalledatın miri için zaptıyla görevlendirilen Hacı Yusuf tarafından değerleri takdir edilerek kaydedilmiştir. Toplam 6.050 kuruş değer biçilen Alemdar'a ait bu mülkler arasında, sayısı belirtilmemekle birlikte 2.500 kuruş değerinde olduğu kaydedilen pazar yerindeki pazarcı dükkanları, Marmarlı (?) Mahallesi'nde 600 kuruş değerindeki bağ, Marikol Köyü'nde değerinin 2000 kuruş olduğu belirlenen bir köşk ve ahır, Kayva Köyü'ndeki 150 kuruş olan dam evi sayılmıştır. Ayrıca 300 kuruş değerindeki iki adet değirmen kutru ile değerinin 500 kuruş olduğu belirtilen iki tane köhne oda koşması bu gayrimenkullerle birlikte kaydedilmiştir.⁷⁸ Bacdarlık olarak da anılan pazar yerindeki dükkanlar, eski Tırnova Voyvodası Feyzi Ağa tarafından 2.500 kuruş ödenerek satın alınmıştır. Feyzi Ağa aralarında odaların da bulunduğu bu dükkanları kendi mülkü saydığından bunlardan elde edilecek geliri Tırnova'da Hisar denilen yerde inşa ettirdiği çeşmenin bakım ve onarımı için vakfetmiştir. Ancak vakfın gayri sahih olduğu ve dükkanların değerinin epeyce altında satıldığı ihbar edildiğinden Feyzi Ağa'nın 5.000 kuruş daha ödemesi istenmiştir. Böylece dellaliyesiyle birlikte 5150 kuruş daha ödeyen Feyzi Ağa'ya 26 Eylül 1817 tarihinde dükkanlar ve odalar, halk yararına hayrat olarak kullanılacağı için mülkname verilerek devredilmiştir.⁷⁹ Tırnova'da ele geçirilen diğer mülklerin satışına dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamakla birlikte satılmış olmaları ki bunların değeri olarak kaydedilen 6.050 kuruş, yukarıda belirtilen Tırnova'dan elde edilen 150.870,5 kuruşluk gelire beraber işlem görmüş, 156.920,5 kuruş hesap edilen toplam miktar devlete ait bazı giderler için kullanılmıştır.⁸⁰

⁷⁷ BOA, C.ML, nr. 13268.

⁷⁸ BOA, MAD, nr. 9726, s. 172-173.

⁷⁹ BOA, C.DH, nr. 9571.

⁸⁰ BOA, MAD, nr. 9726, s. 172-173; BOA, C.DH, nr. 9571.

Alemdar Mustafa Paşa'nın burada sayılanlar dışında yaşamının son dört ayını geçirdiği İstanbul'un Emirgan semtinde de bir sahilhanesinin bulunduğu bilinmektedir.⁸¹ Ancak değeri ve satılıp satılmadığı hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir.

Satılan Malları

Alemdar Mustafa Paşa'nın İstanbul'da ele geçirilen cariye ve köleleri, giysileri, silahları, hayvanları, çeşitli eşyaları ve gıda maddeleri satışa çıkarılmış, bunların bir kısmı müzayedeye, bir kısmı da muhtemelen piyasa değeri üzerinden satılmıştır.⁸² Paşanın borçlarının çok olması nedeniyle satışa sunulanların önemli bir kısmı değerleri üzerinden alacaklı olanlara devredilmiş, bu şekilde borçların bir kısmı ödenmeye çalışılmıştır.⁸³ Ek'te yer alan tablolarda görüleceği üzere genellikle değeri düşük olan bazı giysiler, silahlar, at takımları, ev ve mutfak eşyaları ile bazı diğer eşya muhtemelen alıcı bulamadığından kabz olunmuştur. Hazine tarafından el konulduğunu tahmin ettiğimiz "makbuz" tabiriyle kaydedilen bu tarz eşyanın nasıl değerlendirildiğine dair bilgiye rastlanamamıştır.

Alemdar Mustafa Paşa'nın çoğu Abaza, Çerkez ve Gürcü olmak üzere cariyeleri ve daha az sayıdaki köleleri, toplam olarak yirmi iki kişi müzayedeye yöntemiyle satılmış, bu satıştan 38.775 kuruş elde edilmiştir.⁸⁴ Paşanın zapt edilen ve kırk parçadan oluşan giysilerinin toplam değeri ise 3.584 kuruşa ulaşmıştır.⁸⁵

Alemdar Mustafa Paşa'nın gemiyle İstanbul'a getirttiği kışlık yiyeceklerine de el konulmuş, 24 fiçı üzüm turşusu, yufka ve tarhanadan oluşan bu yiyecekler 25 Kasım 1808'de satışa sunulmuştur. Her fiçının 10 kıyye kabul edilen darası düşüldükten sonra toplam 1.276 kıyye olarak hesap edilen üzüm turşusunun bir kıyyesi 10 paradan satılmış, böylece

⁸¹ BOA, MAD, nr. 9726, s. 57.

⁸² BOA, D.BŞM.MHF, 13158/804, s. 4-20.

⁸³ BOA, C.ML, nr. 15244; BOA, C.EV, nr. 27076.

⁸⁴ BOA, D.BŞM.MHF, 13158/804, s. 4. Satılan cariye ve köleler ile ilgili bilgiler Ek II'de yer almaktadır.

⁸⁵ BOA, D.BŞM.MHF, 13158/804, s. 11-13, 15. Giyim-Kuşam ile ilgili liste Ek III'te verilmiştir.

tamamının satışından 319 kuruş⁸⁶ gelir sağlanmıştır. 1.735 kıyye olan tarhana ve yufkanın bir kıyyesi de 8 paradan satılmış, 347 kuruş elde edilmiştir. Satıştan elde edilen gelirden iskelede yasakçıya⁸⁷ 18,5 kuruş verilmiş, üzüm turşusu, tarhana ve yufkanın satışından net 647 kuruş ele geçirilmiştir.⁸⁸

Alemdar Mustafa Paşa'nın yaşamında silahların önemli bir yeri olmuş, daha doğrusu sürdüğü yaşam bunu gerekli kılmıştır. Alemdar'ın ölümünün ardından İstanbul'dan kaçırılmış olan ve Silivri tarafında bulunarak el konulan silahları satışa çıkarılmıştır. Ayrıca müsadere kararına rağmen bazı şahıslar tarafından paşanın özellikle gizlenmiş olan ve sonradan bulunan eşyaları arasındaki silahları da ele geçirildikçe diğer eşyalarla birlikte satılmıştır. Satılanlar arasında 82 adet çeşitli ateşli silah, 34 adet bıçak ve 16 kadar da kılıç mevcuttur. Simli olarak nitelenen bütün silahlar ve bıçaklar sade olanlara göre daha değerli olduğu için yüksek fiyatlardan alıcı bulmuştur. Tüm silahlar içinde en değerlisi 5.250 kuruş değerindeki kabzası mücevherlerle süslenmiş olan bıçak,⁸⁹ en az para eden ise 5 kuruş olarak hesaplanan piştov⁹⁰ dur. Satışa sunulan bütün silahların toplam değeri de 12.249 kuruştur.⁹¹

Paşanın ele geçirilen 396 at, 8 öküz ile bir buzağı, 6 katır ve 2 tayı da satışa çıkarılmış, toplam 32.827 kuruş elde edilmiştir. Muhtemelen Alemdar'ın maiyetindekiler tarafından da kullanılan ve çeşitli cinslerden olan çok miktardaki bu atların en değerlisi 800 kuruşa alıcı bulan kula esb denilen attır. 610 ve 600 kuruştan işlem gören doru atlar da listede yer alan

⁸⁶ 1 Kuruş 40 paraya eşittir.

⁸⁷ Muhafaza memuru demektir. Kavas da denilmiştir (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, III, 606).

⁸⁸ BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 8.

⁸⁹ Söz konusu murassa yatağan (Efdalüddin, *a.g.m.*, cüz 11, s. 684'de belirtilen, Alemdar'ın Tuna seraskeri olduktan sonra Rusya'ya karşı gösterdiği yararlılık üzerine III. Selim tarafından hediye edilen İstanbulkârî murassa pala olabilir. Müzayede sırasında alacağına karşılık Sebzeci Yorgi'nin eline geçmiştir. BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 20).

⁹⁰ Tabancadan önce kullanılmış olan iptidai silahlardan birinin adıdır. Bir dönem orduda kullanılmış, yeni silahların kullanımının artmasıyla 1800 yılından itibaren şeşhane ve eğrikılıç ile birlikte kullanılmaz olmuştur (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, II, 779).

⁹¹ BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 10-12, 17-18, 20. Bu konuyla ilgili olarak hazırlanan tablo Ek IV'tedir.

değerli atlar arasındadır. Çok değişik fiyatlarla satılan atların en ucuzları ise 9 tanesi 100 kuruşa satılmış olanlardır.⁹² Çok sayıda ata sahip olan paşanın at takımları da oldukça fazladır. Çeşitli özelliklerdeki gâşiye,⁹³ kesme,⁹⁴ teğelti,⁹⁵ puşide denilen örtüler ile eğer ve üzengi gibi takımlarından oluşan 165 kalemden daha fazla olduğu tespit edilen bu takımların satışından toplam 67.815 kuruş elde edilmiştir. At takımları arasında yaldızlı olarak nitelenenler epeyce değerli olup yüksek fiyatlardan alıcı bulmuştur. Değerli bir at fiyatının bir kaç kat üzerindeki bu yaldızlı takımların en pahalısı 3.000 kuruşa satılan yaldızlı sim kabaralı⁹⁶ kesmedir.⁹⁷

Alemdar'ın yastık, yorgan, minder, çul, çuval, sepet sandık, leğen ve ibrik gibi ev yaşamına ait eşyasına da el konulmuş, dikkate değer bir özelliği olmayan ve 128 kalemden oluşan bu gruptaki eşyanın toplam değeri 1.162,5 kuruşa ulaşmıştır. Müsadere edilen eşyanın arasında bulunan ve yaklaşık 137 kalem olan mutfak eşyasının satışından ise 1.308 kuruş gelir sağlanmıştır.⁹⁸

Alemdar'ın zapt edilen eşyaları arasında olan altın ve değerli taşlarla süslenmiş eşyaları da satışa çıkarılmıştır. Çok sayıda olmamakla birlikte bu grupta yer alan eşya ile birkaç elmasın satışından 25.049 kuruş elde edilmiştir.⁹⁹ Bunların dışında üç adet kitap ile un, kahve, kömür, çeşitli özelliklerdeki piştov kuburu¹⁰⁰ gibi bazı eşya, erzak ve yakacak da ele

⁹² BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 6-7, 9. Bu konuyla ilgili tablo Ek V' te yer almaktadır.

⁹³ At eğerinin altına örtülen sırmalı veya şeritli örtüdür (Şemseddin Sami, *Kamûs-ı Türki*, İstanbul 1317, s. 960; M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, I, 649).

⁹⁴ At eğerlerinin üstüne örtülen örtünün adıdır. Bunun yerine gâşiye de kullanılır (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, II, 249-250).

⁹⁵ Eğerin altına konulan keçeye denir (*Kamûs-ı Türki*, s. 430).

⁹⁶ Kabara, kadife ve çuha üzerine çeşitli yerlerde kullanılan örtülere, araba döşemelerine altın veya gümüşten kabartma suretiyle yapılan oyma çiçeklere verilen addır (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, II, 113).

⁹⁷ BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 12-13, 15-19. At takımları ile ilgili veriler Ek VI'dadır.

⁹⁸ BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 11-15, 18-19. Ev ve mutfak eşyalarına ait liste Ek VII'de yer almaktadır.

⁹⁹ BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 19-20. Değerli eşyalar ile ilgili liste Ek VIII'de verilmiştir.

¹⁰⁰ Bir çeşit silah kılıfıdır (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, II, 308-309).

geçirilerek satışa sunulmuş, un bedeli olan nakit 142 kuruş ile birlikte 5.152,5 kuruş gelir elde edilmiştir.¹⁰¹

Tüm bunların dışında Alemdar'a ait olan ancak nerede ele geçirildiği ve satıldığı tespit edilemeyen 6.611,5 kıyye çerviş yağı ile 5.096,5 kıyye don yağının satışından ise 16.338 kuruş elde edilmiştir.¹⁰²

Böylece İstanbul ve çevresinde miri için zapt edilen Alemdar'a ait bütün malların satışından aşağıdaki tabloda görüleceği üzere 204.907 kuruşluk gelir sağlanmıştır. Bu miktarın 982 kuruşu makbuz olarak kaydedilmiş, kalan 203.925 kuruşluk mal ise paşadan alacağı olanlara alacaklarına mahsuben devredilmiştir.

TABLO I: Alemdar Mustafa Paşa'nın Müsadere Sonucu Satışa Çıkarılan Malları ve Elde Edilen Gelir

<i>Satılan Mallar</i>	<i>Elde Edilen Gelir (Kuruş)</i>
Cariye ve köleler	38.775
Giysiler	3.584
Kışlık yiyecekler	647
Silahlar	12.249
Hayvanlar	32.827
At takımları	67.815
Ev eşyaları	1.162,5
Mutfak eşyaları	1.308
Ziynet ve değerli eşyalar	25.049
Diğer eşyalar, gıda maddeleri vs.	5.152,5
Don ve çerviş yağı (11.708 kıyye)	16.338
GENEL TOPLAM	204.907

¹⁰¹ BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 10, 13-14, 16, 18-20. Bu gruba ait liste Ek IX'da yer almaktadır.

¹⁰² Çerviş yağının bir kıyyesi 65, don yağının kıyyesi de 50 paradan işlem görmüştür. Çerviş yağının satışından 10.742,5 kuruş, don yağının satışından ise 6.370 kuruş elde edilmiştir. 774,5 kuruşluk vergi kesintisinden sonraki net kazanç 16.338 kuruş olarak kaydedilmiştir (BOA, *MAD*, nr. 9726, s. 176).

Borçları

Alemdar Mustafa Paşa öldüğünde arkasında epeyce borç bırakmıştır.¹⁰³ Paşanın ölümüyle birlikte borçlu olduğu kimseler alacaklı olduklarını ispat ederek zapt edilmiş olan muhalefattan alacaklarını tahsil etmek üzere müracaatta bulunmuşlardır. Bâbîâli tarafından ellerine hazine tezkeresi verilen alacaklılara, paşanın muhalefatının satışından sonra veya taşradaki muhalefatı ortaya çıktığında ödeme yapılacağı bildirilmiştir. Ancak borçlar bu şekilde ödenemediğinden Alemdar'ın alacakları da borçlara tahsis edilmiştir. Paşanın borçlarının çok olması Bâbîâli'yi borç ödemelerinde tenzilata yöneltmiş, standart bir oran olmamakla birlikte ödenecek borçların hemen hemen hepsinde bir miktar indirime gidilmiştir. Alacaklı durumda olan kimselerin zararına olan bu uygulamaya rağmen devlet kısa sürede Alemdar'ın borçlarını ödeyememiştir.

Ek X'da yer alan tabloda görüleceği üzere soru işareti (?) bulunan yerlerdeki veri eksikliği nedeniyle tenzilat yapılmamış hâliyle borçların tamamının ne kadar olduğu tespit edilememiştir. Buna bağlı olarak toplamda yapılan tenzilat hakkında da bilgi verilememiştir. Tenzilattan sonra ödenecek olan borç tutarının 908.048 kuruş olduğu hesap edilmiştir. Bu durumda gerçek borç miktarının çok daha fazla olduğu açıktır. Satılan malların 203.925 kuruşu da borçlara tahsis edilmiş, ancak 16.338 kuruşluk yağ bedeli sonradan ele geçtiği için ödemesi de sonradan yapılmıştır. Dolayısıyla ilk etapta satılan mallar arasında değerlendirilemeyeceğinden (bu meblağ Ek X'da yer alan tabloda belirtilen ödemeler arasında bulunduğu için) yukarıda verilen, satılarak borçlara tahsis edilen malların değerinden düşülmesi gerekir. Buna göre 1809 yılının ilk aylarındaki satıştan 187.587 kuruşluk ödeme yapılmış, bununla birlikte toplam borç miktarı 1.095.635 kuruşa ulaşmıştır.

Alemdar'ın en fazla Agop ve Artin adındaki iki sarrafa borçlu olduğu görülmektedir. Sarraflardan sonra muhalefattan en çok alacağı olan kimse Karabet isimindeki bir bezirgândır. Bâbîâli'nin yiyecek, yakacak, aydınlatma ve çeşitli eşya ihtiyacını karşılayan esnaftan biri olan Bakkal Petro da üçüncü sırada en fazla alacağı olan şahıstır. Paşanın müslim ve gayrimüslim esnaf ile tüccara çeşitli miktarlardaki borçlarından başka cariye

¹⁰³ Alemdar Mustafa Paşa'ya ait tüm borçları içeren liste Ek X'da verilmiştir.

alımı nedeniyle esirciye, Sır katibi Ahmed Efendi'nin kızlarına, 1223 yılı iltizam bedeli dolayısıyla Ziştovi Kazası zecriye sandığına borçlu olduğu bilinmektedir. On bir askerin iki aylık maaşları ile bazı çalışanların aylıklarını ödeyemeden vefat eden paşa, muhalefat kayıtlarında bu şahıslara da borçlu olarak görülmektedir. Alacaklılar arasında bu sayılanların dışında paşanın kendi kız kardeşi Emine Hanım ile Tirsiniklizade İsmail Ağa Vakfı'nın varlığı da dikkat çekicidir.

Tirsiniklizade İsmail Ağa 1805 yılında Rusçuk'ta 48 adet çeşme, şadırvan ve fiskiyeden oluşan bir vakıf kurmuş, bu su hayratını yaşatabilmek için pek çok gayrimenkul vakfetmiştir.¹⁰⁴ Ölümünden sonra, muhtemelen kendi çocuğu olmadığı için vakfın idaresi konusunda Alemdar'ı yetkili kılmış ve mütevellî olarak bu göreve getirilmesini istemiştir.¹⁰⁵ Alemdar Mustafa vakfın mütevellisi olduğu dönemde, 1221 yılı rûz-ı Hızırî'ndan 1223 yılı rûz-ı Hızırî'na (6.5.1806-6.5.1808) kadar iki yıllık süreye ait vakıf fazlası olan 6.989 kuruş zimmetindeyken vefat etmiş, dolayısıyla borçları arasında bu meblağ da yer almıştır. 26 Şubat 1816 tarihinde vakıf çeşmelerin tamir ve bakımlarının yapılabilmesi için Tirsiniklizade Vakfı'nın alacağı olan bu para talep edilmiştir. Borcun ödenebilmesi için Alemdar'a ait Rusçuk'ta bulunan kahve dükkanı, ev, arsa ve Koşov Köyü'ndeki değirmenden ibaret gayrimenkullerin müzayede ile satışına, elde edilen gelirin borca karşılık vakfa aktarılmasına karar verilmiştir. Ancak Alemdar, babasının mirasından kız kardeşi Emine Hanım'ın hissesi olan 7.500 kuruşu vermediği ve bu para da zimmetindeyken öldüğü için kız kardeşi mağduriyetini bildirerek alacağına

¹⁰⁴ Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Meral Bayrak (Ferlibaş) – Meryem Kaçan Erdoğan, “Rusçuk'ta Osmanlı Vakıfları”, *Balkanlarda İslam Medeniyeti 3. Uluslararası Kongresi, 1-5 Kasım 2006 Bükreş/Romanya* (Baskıda).

¹⁰⁵ Bu hizmetine karşılık olmak üzere vakıf gelirinden yıllık 500 kuruş tahsis edilmiştir. Vakfiyeye göre vakfın idaresi Alemdar'ın vefatından sonra erkek evlatları tarafından devam ettirilecektir. Soyunun tükenmesi hâlinde bu görev Tirsiniklizade'nin azat ettiği kölelerden birine verilecektir (NBKM, R, 11, s. 5). Nitekim bu şarta istinaden Tirsiniklizade İsmail Ağa'nın azatlı kölelerinden olduğunu iddia eden İsmail adındaki şahıs, Alemdar Mustafa'nın soyunun tükendiğini belirterek mütevellîliğin kendisine verilmesini talep etmiş, 1814 yılında da bu göreve getirilmiştir (BOA, Cevdet Belediye [C.BLD], nr. 3355).

mukabil Koşov Köyü'ndeki 6 göz değirmeni¹⁰⁶ daha önceden talep etmiştir. Bundan dolayı değirmen, 2 Haziran 1815 tarihinde devlet tarafından Emine Hanım'a temlik olunduğundan¹⁰⁷ vakfın alacağı için diğer gayrimenkullerin satılması ve borcun kapatılması uygun görülmüştür.¹⁰⁸

Görüleceği üzere Alemdar'a ait gayrimenkuller, yukarıda söz edilen gül bahçesi, dutluk ve Lom nehrinin karşısındaki tarla da dahil olmak üzere paşanın ölümünün ardından devlet tarafından zapt edilmiş olmasına rağmen hemen değerlendirilememiş, hatta varlıkları bile unutulmuştur. Alacaklarını tahsil etmek için uzun yıllar beklemek durumunda kalan alacaklılara, Alemdar'ın İstanbul'da ele geçirilen eşyalarının satılarak, elde edilen gelirin sadece borç ödemelerine ayrıldığı, bir akçesinin dahi devlet hesabına kullanılmadığı yönünde açıklamalar yapılmış, kalan borçlar için her defasında Alemdar'a ait muhalefat ortaya çıktığında ödeme yapılacağı bildirilmiştir.¹⁰⁹ Nedense borçların ödenmesi için Rusçuk'taki sözü edilen mülklerin satılması ve gelirin bu amaçla kullanılması 1815-16 yıllarına kadar gündeme gelmemiştir.

Ellerine hazine tezkeresi verilerek bekletilen alacaklılar, bazen bu tezkereleri kaybettikleri için yeni tezkere almak amacıyla müracaatta bulunmuşlar, bazen de mağdur olduklarını bildiren, bu nedenle başka bir kaynaktan ödeme yapılmasını öneren dilekçelerle alacaklarını tahsil etmenin yollarını aramışlardır. Birden fazla girişimde bulunan alacaklılar için devlet bazen borç miktarını azaltmak amacıyla tekrar indirim uygulamış, bazen de alacaklı olan şahıslardan bir kısmına alacaklarının tamamı

¹⁰⁶ O günkü (1815-16 yıllarında) değeri 2.500 veya daha iyimser bir tahminle 3.000 kuruş olarak belirtilen değirmen, Alemdar Mustafa Paşa'nın ölümü üzerine Rusçuk Ayanı Boşnak Abdullah'ın adamlarından Yalvak Mehmed tarafından zapt edilmiş hatta muhalefat defterine dahi kaydedirilmemiştir. Yalvak Mehmed'in ölümünden sonra değirmen sahipsiz kalmış ve hayrat olarak kullanılmıştır ki bu sırada ona Emine Hanım talip olmuştur (BOA, C.EV, nr. 27076).

¹⁰⁷ Emine Hanım da değirmeni uzun süre kullanamamış, tasarrufuna verilmesinden yaklaşık olarak bir buçuk yıl sonra vefat etmiştir. Bunun üzerine değirmen devlet tarafından zapt edilmiş, Emine Hanım'ın alacağı olan 7.500 kuruşun (muhtemelen onun varislerine), paşanın Tırnova ve Hezargrad'daki alacaklarından ödenmesine karar verilmiştir. Ancak 27 Kasım 1819 tarihi itibarıyla bu meblağ hâlâ ödenememiştir (BOA, MAD, nr. 9726, s. 174, 175).

¹⁰⁸ BOA, MAD, nr. 9726, s. 174, 175, 180; BOA, C.EV, nr. 27076.

¹⁰⁹ BOA, C.ML, nr. 15244; BOA, C.EV, nr. 27076.

olmamakla birlikte küçük miktarlarda ödemeler yapmıştır. Bu şekilde bir kişinin bütün hesabını kapatmak yerine birden fazla kimseyi memnun etme yoluna gitmiştir. Borçlar ödenemedikçe özellikle paşanın alacağı olan meblağları esas alan ödeme planları da defalarca yapılmış ancak alacaklar tahsil edilemediğinden borçlar yine kapatılamamıştır.

Söz edilen durumlarla ilgili örnek vermek gerekirse; Alemdar'ın vekilharcı olan Süleyman Ağa'ya 9.237,5 kuruş alacağına karşılık 698,5 kuruşluk indirim yapılarak 8.539 kuruş alacağını gösteren 13 Mayıs 1809 tarihli hazine tezkeresi verilmiş, paşanın taşradan gelecek muhalledatından ödeme yapılacağı bildirilmiştir.¹¹⁰ 1810 yılı başında Süleyman Ağa bir dilekçe ile müracaatta bulunmuş, oldukça mağdur olduğunu belirterek alacağının başka bir kaynaktan ödenmesini, paşanın muhalledatı ortaya çıktığında da ödeme yapılan kaynağa aktarılmasını önermiştir. Bu teklif, paşanın diğer alacaklılarına sirayet etmemesi ve emsal teşkil etmemesi kaydıyla olumlu karşılanmış, Süleyman Ağa ile birlikte Seyyid Osman'ın 610, Hocapaşa Fırını ekmekçisi Manos'un 4.150 kuruş olan alacaklarının da başka şahısların muhalledatından ödenmesine karar verilmiştir.¹¹¹

Alemdar Mustafa Paşa'ya verdiği kürklere karşılık alacağı olan bir başka şahıs Kürkçü Yuvan'dır. 80.680 kuruş alacağına karşılık 12.130 kuruş indirim yapılarak paşanın taşradaki muhalledatı ortaya çıktığında ödenmek üzere eline 6 Kasım 1809 tarihinde 68.550 kuruşluk hazine tezkeresi verilmiştir. Ödeme kısa zamanda yapılamadığından Yuvan bu tezkerayı kaybetmiş, 1812 yılı Mayıs ayında tekrar müracaat ederek alacaklı olduğunu gösterir yeni bir tezkere istemiştir. Talebi üzerine tezkere verilmiş, o da ardından kendisine o zamana kadar hiç ödeme yapılmadığını, paşadan alacağı olan bazı esnafa alacaklarının miri maldan ödendiğini, aynı şekilde alacağının devlete ait başka gelirlerden ödenebileceğini bildiren bir dilekçeyi tekrar sunmuştur. Bunun üzerine Yuvan'a alacağının yarısı tenzil olunarak kalanının ödenmesi teklif edilmiştir. Bu teklifi kabul etmeyen Yuvan ancak 18.550 kuruşluk indirime razı olabileceğini, kalan 50.000 kuruşun miri emvalden ödenmesini istemiştir. Bu uygulamanın diğer esnaf için emsal teşkil etmemesi koşuluyla 29 Haziran 1812 tarihinde yeni bir düzenlemeye gidilmiş, 41.467,5 kuruşun Alemdar'ın

¹¹⁰ BOA, MAD, nr. 9726, s. 59.

¹¹¹ BOA, MAD, nr. 9726, s. 174.

alacaklarından, 8.532,5 kuruşun da devlete ait başka gelir kalemlerinden ödenmesine karar verilmiştir. Kürkcü Yuvan yine de alacağını hemen tahsil edememiş, 1815 yılının Şubat ayına kadar kendisine 42.111 kuruş ödenebilmiştir. Kalan borç için aynı tarihte verilen 7.889 kuruşluk tezkereyi de kaybettiğini bildiren Yuvan'a bir kez daha münasip olan miri mal-dan ödenmek üzere 24 Ocak 1819 tarihinde yeni tezkere verilmiştir.¹¹² Söz konusu bu borcun ne zaman ödendiği bilinmemektedir.

Alemdar'dan alacaklı durumda olan bir diğer esnaf Sofcu Pavli adıyla anılan zimmidir. Paşaya verdiği sof¹¹³ bedelinden tenzil edildikten sonra 10.000 kuruş alacağı olan Pavli'ye alacağının Serfice, Köstendil ve Naslıç kazalarının 1807-08 yılına mahsuben ödemekle yükümlü oldukları vergiden havale edileceği bildirilmiştir. Ancak sözü edilen kazalar devlete ödemedikleri tek akçenin dahi olmadığını belirttiklerinden Pavli alacağını tahsil edememiştir. Pavli büyük sıkıntı içine düştüğünü, malının bezirgân malı olduğunu dolayısıyla kendisinden faiziyle birlikte aldığını ve sefil hâle geldiğini belirterek alacağının başka miri emvalden ödenmesini öneren bir dilekçeyi 31 Aralık 1824 tarihinde Bâbîâlî'ye sunmuştur. Kendisine 28 Şubat 1825 tarihinde cevaben, aslında paşanın muhallefatı ortaya çıktığında ödeme yapılacağını belirtildiği, ancak o zamana kadar muhallefatından ve alacaklarından hiç bir şeyin elde edilemediği, bu nedenle iradeye aykırı hareket edilemeyeceği bildirilmiştir.¹¹⁴ Bu tarihe kadar alacağını tahsil edememiş olan Pavli'ye ne zaman ödeme yapıldığı da bilinmemektedir.

Mısır tüccarından olan Ahmed Hoca da Alemdar'dan alacağı olan şahıslardan birisidir. 46.241 kuruş tutarındaki pirinç bedeli olan alacağına karşılık 241 kuruş tenzilat yapılarak kendisine 7 Nisan 1809 tarihinde tezkere verilmiştir.¹¹⁵ Ancak yıllarca ödeme yapılamadığı anlaşılan Ahmed Hoca'ya, Alemdar'a ait yağların satış bedelinden sadece 15.164,5 kuruş aktarılmıştır. 7 Ağustos 1834 tarihine kadar kalan 30.835,5 kuruşluk alacağını bir türlü tahsil edemeyen hocaya aynı tarihte Alemdar'ın alacağı

¹¹² BOA, MAD, nr. 9726, s. 173, 175; BOA, C.ML, nr. 23534; nr. 15244; nr. 4654.

¹¹³ İnce keçi kılından şalı gibi dokunan bir çeşit kumaştır (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, III, 241).

¹¹⁴ BOA, C.ML, nr. 21547; nr. 21480.

¹¹⁵ BOA, MAD, nr. 9726, s. 57.

olan Rüstem Ağa'nın zimmetindeki paradan ödeme yapılacağı bildirilmiştir. Buna rağmen borç yine ödenemediğinden karşılıklı anlaşarak 28.835,5 kuruşluk indirimle gidilmiş ve eline 23 Temmuz 1836 tarihinde 2.000 kuruşluk hazine tezkeresi verilmiştir.¹¹⁶ Bu paranın da ne zaman ödendiği tespit edilememekle birlikte hem bekleme süresi açısından hem de alacaklının rızasıyla büyük oranda tenzilat uygulanması nedeniyle ilginç bir durum olarak değerlendirmek gerekir.

Verilen örneklerden başka pek çok alacaklı için ödeme planları yapılmış ancak çeşitli nedenlerle borç kapatılamadığından yeni düzenlemeler yapmak zorunda kalınmıştır. Son bir örnek olarak değerlendirilen Karabet isimli bezirgân da böylesi durumu yaşayanlardandır. Tenzilattan sonra ödenecek olan gerçek miktar 125.000 kuruş olarak belirlendikten sonra Karabet'e 6 Kasım 1809 tarihli hazine tezkeresi verilmiştir. 31 Mayıs 1814 tarihine kadar Karabet'in alacağı ödenemediğinden bir düzenlemeye gidilmiş, Alemdar'ın henüz tahsil edilememiş alacaklarına dayalı ödeme planı yapılmıştır. Ancak 17 Ekim 1815 tarihine kadar hiçbir ödeme yapılamadığı gibi bu tarihte ödenecek miktar 63.700 kuruşa düşürülmüştür. Buna rağmen 18 Aralık 1819'da borç hâlâ ödenmemiş, alacakları esas alan yeni bir düzenleme daha yapılmıştır. Bundan sonra 19 Haziran 1824 tarihine kadar borcun bir kısmı ödenmiş, söz konusu tarih itibarıyla kalan borcun 26.850 kuruş olduğu tespit edilmiştir. 28 Haziran 1829 tarihinde ise borç miktarı 16.850 kuruş olarak görülmektedir. Bu meblağı ödeyebilmek için bu defa borcu 1830 yılında kapatacak şekilde, miri gelirleri¹¹⁷ esas alan yeni bir düzenlemeye gidilmiştir.¹¹⁸ Bu düzenleme muhalefat defterinde Karabet için yapılan son ödeme planı olmakla birlikte borcun tamamıyla ödenip ödenmediği bilinmemektedir.

Çalışmanın hacmini epeyce artıracığı için burada tüm borçlar ve ödeme planları hakkında bilgi verilememiştir. Değerlendirilen örneklerde görüldüğü üzere Alemdar Mustafa Paşa'nın büyük meblağlara ulaşan

¹¹⁶ BOA, *MAD*, nr. 9726, s. 174, 176, 178.

¹¹⁷ 1244 yılı (14 Temmuz 1828-2 Temmuz 1829) Kesriye cizyesinden 6.500 kuruş, 1245 yılı Şaban ayına (26 Ocak 1830-23 Şubat 1830) ait Kıbtıyan cizyesinden 4.850 kuruş, 1204 (1789-90) ila 1242 (1826-27) yıllarına ait Siverek mukataasından 5.500 kuruş aktarılmıştır (BOA, *MAD*, nr. 9726, s. 174).

¹¹⁸ BOA, *MAD*, nr. 9726, s. 174, 175, 177, 178.

borçlarının ödenmesi uzun yıllar almış, ele geçirilen menkul ve gayrimenkuller ile alacaklar bütün borçları karşılayacak durumda olmadığından veya alacaklar hemen tahsil edilemediğinden büyük sıkıntı yaşanmıştır. Muhallefata ait hesapların tam olarak ne zaman kapatıldığı bilinmemekle beraber alacağı için müracaatta bulunan Sebzeci Yorgi'ye verilen cevabı içeren 23 Mayıs 1840 tarihli son kayıta, Alemdar Mustafa Paşa'nın "...*Mecmû' bakayâsı havâlât ve teslimât ile mesdûd olub açıkda bir guruş bakâyâsına dâir kayd bulunmadığı...*" belirtilmiş, dolayısıyla alacak-verecek kalmadığı ifade edilmiştir.¹¹⁹

Alacakları

Alemdar Mustafa Paşa'nın, muhalefat kayıtlarına yansıyan alacaklarının da çok olduğu tespit edilmiştir.¹²⁰ Alacakların toplamı 1.391.741 kuruş 1 para olarak hesap edilmiş, bu alacak miktarının tümüyle tahsil edilmesi uzun zaman gerektirmiştir. Alemdar'ın alacakları arasında iltizamında olan kazalardaki gelirleri ile Rusçuk gümrüğü hasılatı yer almakta ayrıca Tırnova'nın 1223 yılı Kasım, Hezargrad'ın ise aynı yıla ait Hızır ve Kasım tevziatından alacakları bulunmaktadır. Bunların dışında kayıtlarda hangi nedenle borçlu olduklarından söz edilmeyen bazı şahıslardan önemli miktarlarda alacağı olan paşanın ticaretini yaptığı ürünler dolayısıyla da alacaklı olduğu görülmektedir.¹²¹

Alemdar'ın ölümünün ardından yapılan tespitlere göre paşanın Tırnova kaza ve köylerinden 461.119 kuruş alacağı ortaya çıkmış, Kıpti cizyesi bakayası ile borçlu durumda olan 27 köyden, 2 mezraadan, Tırnova bakkallarından ve Tırnova kantarından tahsil edilen 150.870,5 kuruş hazineye teslim edilmiştir. Ancak geriye kalan 9 köy halkının zimmetindeki 145.506,5 kuruş ile Tırnova'nın 1223 yılı Kasım tevziatına ait olan 164.742 kuruşun tahsili kısa sürede mümkün olmamıştır. 17 Nisan 1816 tarihinde kalan toplam alacak olan 310.248,5¹²² kuruşun tahsili için emir verilmiştir. 1816 yılı sonlarında bu meblağın daha önceden halktan tahsil edildiği ve

¹¹⁹ BOA, MAD, nr. 9726, s. 182.

¹²⁰ Ek XI'de yer alan tablo paşanın alacaklarını göstermektedir.

¹²¹ BOA, MAD, nr. 9726, s. 56, 174, 176-182.

¹²² BOA, MAD, nr. 9726, s. 180 ve BOA, C.DH, nr. 9571'de kalan borcun 310.253 kuruş olduğu belirtilmiştir.

eski Tırnova Voyvodası Feyzi Ağa zimmetinde kaldığı merkeze bildirilmiştir. Bu durum Feyzi Ağa tarafından inkar edildiğinden, yapılan inceleme sonunda alacak olarak kaydedilen paranın bazı giderler için kullanıldığı,¹²³ ağanın zimmetinde kalan paranın 175.000 kuruş olduğu anlaşılmıştır. 50.000 kuruşun peşin, kalan 125.000 kuruşun ise iki eşit taksitte alınmasına karar verilmiştir. Bu düzenlemeye göre peşinat 1817 yılı Mart ayı sonunda, ilk taksit 26 Haziran 1817 tarihinde ödenecektir. İkinci taksitin de 30 Eylül 1817 ila 18 Şubat 1818 tarihleri arasında ödenmesi istenmiştir. Tahsil edilecek olan bu meblağın, Alemdar'ın borçlarına havalesi planlanmıştır.¹²⁴

Alemdar Mustafa'nın Hezargrad'a ait 1223 yılı Hızır tevziatından alacağı olan 84.304 kuruş ile Kasım tevziatından alacağı 88.676 kuruş, kendi akrabası Hassa Silahşoru Süleyman Ağa'nın zimmetinde kalmış ve 7 Haziran 1817 tarihinde Çirmen valisi aracılığıyla bu meblağın tahsil edilerek İstanbul'a gönderilmesi istenmiştir. Buradan gelecek olan toplam 172.980 kuruş da paşadan alacağı olanlara ödenmek üzere tanzim edilmiştir. Paşanın Hezargrad halkı zimmetinde de 76.536 kuruş alacağı tespit edilmiş, bu miktarın 26.536 kuruşu tenzil edilerek kalan 50.000 kuruşun dört eşit taksitte ödenmesi istenmiştir. Taksitler hâlindeki ödeme ancak 22 Mart 1821 tarihinde tamamlanabilmiştir.¹²⁵

Bunlardan başka paşanın, gelirlerinin anlatıldığı bölümde söz edildiği gibi Zıştovi ve Kızanlık reayasından, Silistre mütesellimi ile Şumnu, Balçık ve Topçu ayanlarından alacaklı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Rusçuk gümrük gelirinden 163.500 kuruşluk alacak kaydedilmiştir. Tahsil edilmeye çalışılan büyük meblağlara ulaşmış olan bu alacaklar da borç ödemelerine tahsis edilmiştir.¹²⁶ Bazı devlet adamlarına borç verdiği anlaşılan Alemdar'ın alacağı olduğu şahıslardan birisi Baruthaneler Nazırı Mehmed Said Efendi'dir. Mehmed Said Efendi, Maçın ve İbrail için kendisinden istenen nüzül vergisi ödemesi nedeniyle Alemdar'dan 30.000 kuruş borç almış, bir süre sonra da borcunu kapatmıştır.¹²⁷

¹²³ Hatta 99.122 kuruşun, Alemdar'ın ölmeden bizzat kendisi tarafından devlet işleri için harcandığı saptanmıştır (BOA, MAD, nr. 9726, s. 181; BOA, C.DH, nr. 9571).

¹²⁴ BOA, MAD, nr. 9726, s. 172, 180-181; BOA, C.DH, nr. 9571.

¹²⁵ BOA, MAD, nr. 9726, s. 180, 182; BOA, C.ML, nr. 13421.

¹²⁶ BOA, MAD, nr. 9726, s. 174, 177, 178.

¹²⁷ BOA, C.ML, nr. 22593; BOA, MAD, nr. 9726, s. 174.

Veri eksikliği nedeniyle hangi sebepten paşaya borçlu oldukları bilinmeyen bazı kimselerin zimmetinde de önemli miktarda alacak tespit edilmiştir. Alemdar'ın bu şahıslara kredi sağlamış olması muhtemel olabileceği gibi ticaret nedeniyle alacağı bulunması da ihtimal dahilindedir. Nitekim Memiş Paşa'nın vekilharcı zimmetinde kalan 2.533 kuruş 21 paralık alacak Alemdar'ın zahire ticareti nedeniyle. Başka bir örnek Köryuna adındaki zimminin 10.000 kuruş tutarında Alemdar'dan satın aldığı sade yağ bedeliyle ilgilidir. Önceden 6.400 kuruş ödeyen zimminin 3.600 kuruş borcu kalmış, Eflak tarafında yaşadığı tespit edilerek 1815 yılı ortalarında Eflak voyvodasından paranın tahsili istenmiştir.¹²⁸ Bu alacağın ne zaman tahsil edildiği bilinmemekle birlikte paşanın borçlarının ödemesi tamamıyla alacakların tahsiline bağlı hâle geldiğinden muhalefat defterindeki her alacak kaydından sonra yeni bir ödeme planı yapılmıştır.

Tıpkı paşanın gayrimenkulleriyle ilgili düzenlemelerin muhalefatın zaptından hemen sonra yapılmaması veya bunların satışa çıkarılmaması gibi alacakları esas alan kayıtların da geç tarihli olması dikkat çekicidir. Defterde 1809 yılında tahsil edilip hazineye teslim edilen 150.870,5 kuruş hakkındaki bilgi dışında, 1814 yılından itibaren başlayan alacak kayıtlarının 24 Mart 1821 tarihine kadar devam ettiği görülmektedir. Tüm alacakların tahsilinin bu tarihte tamamlanıp tamamlanmadığı tespit edilememekle beraber defterdeki 23 Mayıs 1840 tarihli son kayıta muhalefata ait alacak ve borç kalmadığı belirtilmektedir.¹²⁹

Muhalefatın Kullanıldığı Yerler

Alemdar Mustafa Paşa'nın muhalefatı epeyce borç içermesine rağmen elde edilen gelirin bir kısmı borçlar dışında devlet giderlerine aktarılmıştır. Özellikle Tırnova'da yapılan tespitler sonucu paşanın iltizamında olan yerlerden ve bazı küçük esnaftan alacakları tahsil edilmiş, 150.870,5 kuruş tutarındaki bu meblağ ile yine aynı bölgedeki gayrimenkulleriyle bazı eşyalarının satışından ele geçen 6.050 kuruş aşağıda belirtilen miri masraflar için harcanmıştır.¹³⁰

¹²⁸ BOA, MAD, nr. 9726, s. 176, 177.

¹²⁹ BOA, MAD, nr. 9726, s. 174-182.

¹³⁰ BOA, MAD, nr. 9726, s. 172-173, 180; BOA, C.DH, nr. 9571.

Tuna Seraskeri Defterdarı Hüseyin Efendi'ye 52.000 kuruşluk gelir ayrılmış, Halep'teki arabacı ve topçu askerlerin tayinat masrafları için 20.000 kuruş havale edilmiştir. Ayrıca Karadeniz boğazı muhafazasıyla görevli Kocaeli Mutasarrıfı Vezir Ahmed Paşa'nın maiyetinde olanların 9 Mayıs-24 Temmuz 1808 tarihleri arasındaki tayinat giderleri için 11.473,5 kuruş tahsis edilmiştir. Kaptan-ı derya Vezir Seyyid Ali Paşa'ya sadrazam huzurunda giydirilen seraser¹³¹ kaplı samur kürkün bedeli olan 1.500 kuruş da muhalefat gelirinden karşılanmıştır. Yine şeyhülislam için gerekli samur kürk bedeli olarak 1.690 kuruşluk pay ayrılmıştır. Bunların dışında Edirne'de bulunan Vezir Abdurrahman Paşa'nın maiyetindeki piyade ve süvari askerinin tayinatı için 12.078.5 kuruş tahsis edilmiş, Kars, Şahin ve Seddülbahir kalelerindeki topçu, arabacı, humbaracı askerlerinin giderlerini karşılamak üzere de 62.959 kuruş havale edilmiştir. Topçu ocağı askerleri ile zabitleri ve turnacılar için 15.310 kuruş ayrıldığı gibi 3.000 kuruş da satın alınan bazı ürünlere harcanmıştır.¹³²

Genellikle çeşitli yerlerde görevlendirilen askerlerin giderlerini karşılamak için kullanılması planlanan 156.920,5¹³³ kuruşluk gelirin yetersiz kalacağı bir tahsisat yapılmıştır. Nitekim muhalefat kayıtları arasında bazı ödemelerin yapılamadığına ve başka bazı kaynaklardan aktarma yoluna gidildiğine dair bilgilere rastlanmıştır.¹³⁴

Alemdar Mustafa Paşa'nın Tırnova'daki, devlet tarafından henüz tahsil edilmemiş alacaklarından da Tırnova Voyvodası Feyzi Ağa'nın asker ulufeleri ile bazı başka masraflar için 36.130 kuruşluk harcama yaptığı tespit edilmiştir.¹³⁵ Genellikle borç ödemeleri için kullanılan muhalefat gelirinin bu bölümde sözü edilenler dışında nereye tahsis edildiği hakkında başka bilgi edinilememiştir.

¹³¹ Altın ve gümüş iplikle dokunan, kumaşlar arasında en değerlisi olan bir kumaş türüdür (Nurhan Atasoy, "Osmanlı İpekli Kumaşları", *Osmanlı Uygarlığı*, haz. Halil İncalcık-Günsel Renda, Ankara 2004, II, 762).

¹³² BOA, MAD, nr. 9726, s. 172-173.

¹³³ BOA, MAD, nr. 9726, s. 180-181 ve BOA, C.DH, nr. 9571'de miri masraflar için kullanılan bu meblağın 156.916 kuruş olduğu kayıtlıdır.

¹³⁴ BOA, MAD, nr. 9726, s. 173.

¹³⁵ BOA, MAD, nr. 9726, s. 181; BOA, C.DH, nr. 9571.

Sonuç

Alemdar Mustafa Paşa'nın bilinen hayat hikayesine katkı sağlamak amacıyla hazırlanan bu çalışmada onun mal varlığı ele alınmıştır. Ölümünün ardından zapt edilen muhalefatına dair kayıtları içeren iki defter esas alınarak taşınır ve taşınmaz mallarıyla alacak ve borçları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Alemdar'ın muhalefatının müsaderesine karar verilmesinden sonra İstanbul'da ele geçirilen cariyeye ve köleleri, çeşitli yiyecekleri, giyecekleri, silahları, hayvanları, at takımları, ev ve mutfak eşyaları ile bazı değerli eşyaları satışa çıkarılmış, genellikle müzayedeye satılan bu malların büyük kısmı paşadan alacağı olanlara değerleri üzerinden devredilmiştir. Alemdar'ın pek çok kimseye olan ve büyük meblağlara ulaşan borçlarının bir kısmı bu şekilde ödenmiş, fakat satılan mallar tüm borçların ödenmesi için yeterli olmadığından, alacaklılara ödenmesi gereken miktarlarda indirim yapılarak hazine tezkeresi verilmiştir. Oldukça mağdur durumda kalan paşadan alacağı olan bu şahıslara, muhalefat ortaya çıktığında, yani paşaya ait menkul ve gayrimenkul ele geçirildiğinde veya paşanın alacakları tahsil edildiğinde ödeme yapılacağı bildirilmiştir. Alemdar'a ait gayrimenkuller kısa zamanda değerlendirilemediği, alacaklar da kolaylıkla tahsil edilemediği için alacaklı durumda olanlar uzun yıllar beklemek durumunda kalmıştır.

Borçları kadar alacaklarının da çok olduğu anlaşılan paşanın az sayıdaki gayrimenkullerinin Rusçuk ve Tırnova'da bulunduğu tespit edilmiştir. İstanbul'da da bir sahilhanesi bulunan paşaya ait başka taşınmaz kaydına rastlanmamıştır. Oysa Rusçuk ayanlığı öncesinde Hezargrad ayanı olan Alemdar'ın, burada yaşamını sürdürdüğü bir evi ile bazı eşyalarının bulunması muhtemeldir. Aynı şekilde Rusçuk ayanı olduktan sonra Tirsiniklizade İsmail Ağa'nın konağına yerleşen¹³⁶ Alemdar'ın buradaki eşyalarının müsaderesi ve müzayedesiyle ilgili bir kayıt da mevcut değildir. Bu durumda söz konusu taşınır ve taşınmazların başka defterlere kaydedildiği, bu bilgilere de ulaşamadığı düşünülebilir.

Buna karşın, Rusçuk ve Hezargrad ayanı, Tırnova voyvodası, Silistre valisi ve sadrazam sıfatlarını haiz Alemdar'ın siyasi gücünün artmasında

¹³⁶ BOA, HAT, 63/2761; 253/14401.A.

önemli ölçüde etkili olan ekonomik faaliyetleri hakkında bazı bilgiler edinilmiştir. Yapılan değerlendirme sonunda emsalleri gibi gelir durumunun oldukça iyi olduğu anlaşılan Alemdar'ın, ticari faaliyetleri ile iltizam gelirleri, hatta kredi ilişkileri servetinin artmasını sağlamıştır. Bu sayede nüfuzu da artan paşa başta çeşitli yağlar olmak üzere, zahire ve bazı gıda maddelerinin ticaretini yapmış; Tırnova, Kızanlık, Zıştovi ve Hezargrad arazilerini iltizam yoluyla tasarrufunda bulundurmıştır. Ayrıca Tırnova Kıpti cizyesiyle Zıştovi zecriye rüsumunu iltizamına alan Alemdar, Tırnova kantarını ve Rusçuk gümrüğünü de aynı yolla tasarruf etmiştir. Tüm bu gelir kaynaklarından elde edilen gerçek hasılat defterlerdeki verilerin yetersizliği, daha doğrusu bu defterlerin muhalefat bilgilerini yani paşadan geriye kalanları içermesi nedeniyle tespit edilememiştir. Alemdar'ın sadaret makamına özel olarak tahsis edilen gelirleriyle ilgili bilgiler daha net olarak saptanabilmiş, ancak ölümünden sonra makama ait bu gelirler yeni sadrazama intikal etmiştir. Hatta sadaret makamını işgal ettiği dönemde eline geçen meblağ da Alemdar'ın başka gelirlerinden veya alacaklarından tahsil edilerek yeni sadrazama devredilmiştir.

Bu bilgileri değerlendirmek gerekirse; Alemdar Mustafa Paşa'nın satılan mallarının değeri 204.907 kuruşa ulaşmış, bu miktarın 187.587 kuruşu borç ödemeleri için kullanılmıştır. Ödenen bu meblağın dışında indirimlerden sonraki borç miktarı da 908.048 kuruş olarak hesaplanmıştır. Alacakların toplamı ise 1.391.741 kuruş 1 para'ya ulaşmıştır. Tırnova civarındaki gayrimenkuller için 11.050, Rusçuk'ta bulunanlara da yaklaşık olarak 7.600 kuruşluk değer takdir edilmiştir. Varna'da zapt edilen çeşitli yağlar ve zahirenin maddi değerleri hakkında herhangi bir veriye rastlanmamıştır. Hazineye gelir sağlamak amacıyla müsadere uygulayan devlet, Alemdar Mustafa Paşa'nın muhalefatından borcunun çok olması nedeniyle yeterli derecede faydalanamamıştır. Muhalefattan elde edilen gelirin büyük kısmı borç ödemelerine ayrılmış, sadece 193.050,5 kuruşluk miktar bazı devlet giderleri için kullanılmıştır.

Ek I

Alemdar Mustafa Paşa'nın Müsadere Edilen ve Sadrazam Mehmed Memiş Paşa'ya Devredilen Eşya ile Çeşitli Zahiresi (22, 25 Kasım 1808)¹

<i>Eşya veya Ürünün Cinsi</i>	<i>Ağırlığı (Kıyye)</i>	<i>Adedi</i>	<i>Birim Değeri (Para)</i>	<i>Değeri (Kuruş) (Para)</i>		<i>Nerede Ele Geçirildiği</i>
Bakır kapkacak	-	-	-	10.627,5	-	Bâbü'lî'de
Bakır kapkacak	278	-	100	695	-	Yerebatan Ahırında
Bal	319	-	60	478,5	-	Muhsinoğlu Hanı'nda
Bulgur	424	-	10	106	-	Muhsinoğlu Hanı'nda
Çerviş yağı	1.824	-	70	3.192	-	Kapanda
Fıçı peyniri	80	-	40	80	-	Muhsinoğlu Hanı'nda
İmlek (?)	240	-	26	52 ²	-	Muhsinoğlu Hanı'nda
Kaba hasır	-	126	40	126	-	Muhsinoğlu Hanı'nda
Kömür	17.000	-	260	1.105	-	Muhsinoğlu Hanı'nda
Mısır pirinci	596,5	-	30	447	15	Muhsinoğlu Hanı'nda
Pekmez	469,5	-	11	140,5 ³	16	Muhsinoğlu Hanı'nda
Sade yağ	268	-	80	536	-	Muhsinoğlu Hanı'nda
Tulum peyniri	270,5	-	30	177,5 ⁴	15	Muhsinoğlu Hanı'nda
Un	1413	-	33	388,5 ⁵	3	Muhsinoğlu Hanı'nda
<i>Sadrazama Devredilen Eşya ve Zahirenin Toplam Değeri</i>				18.152,5	9	

¹ BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 4-5.

² Bir kıyyesi 26 paradan 240 kıyye 6.240 para olup 156 kuruşa eşittir. Deftere 52 kuruş olarak kaydedilmiştir.

³ Bir kıyyesi 11 paradan 469,5 kıyye 5.164,5 para olup 129,1125 kuruşa eşittir. Deftere 140,5 kuruş 16 para olarak kaydedilmiştir.

⁴ Bir kıyyesi 30 paradan 270,5 kıyye 8.115 para olup 202,875 kuruşa eşittir. Deftere 177,5 kuruş 15 para olarak kaydedilmiştir.

⁵ Bir kıyyesi 33 paradan 1.413 kıyye 46.629 para olup 1.165,725 kuruşa eşittir. Deftere 388,5 kuruş 3 para olarak kaydedilmiştir.

Ek II

Alemdar Mustafa Paşa'nın Müsadere Edilen ve Bâb-ı Defteri⁷de Müzayede ile Satılan Cariye ve Köleleri (26 Kasım 1808)⁶

<i>Cariye ve Köle Adı</i>	<i>Değeri (Kuruş)</i>	<i>Kim Tarafından Satın Alındığı</i>
Sağire (Küçük) Çerkez Nazende	1.550	Gümrük Emini Ağa
Çerkez Sağire Şemsinur	1.350	Gümrük Emini Ağa
Abaza Rüstem Gulâm	500	Maden Kisedarı Sadullah Efendi
Çerkez Mirat	2.000	Mahmud Nedim Bey
Abaza cariye ve kızı	1.615	Menzil Halifesi ⁷ Mehmed Efendi
Çerkez Teknaz	2.200	Mirahur-ı evvel ⁸ Hasan Tahsin Efendi
Çerkez Selim Gulâm	2.200	Osman Ağa
Gürcü Mehmed Gulâm	1.750	Osman Ağa
Zenci Mercan	700	Osman Ağa
Sağire Abaza Nevres	1.800	Sergi Halifesi ⁹ Mustafa Efendi
Çerkez Cezb-fırar	1.250	Serhazin ¹⁰
Çerkez Şemsihan	2.000	Serhazin
Çerkez Şemsitab	2.250	Serhazin
Gürcü Hediye	2.200	Serhazin
Habeşi Zühre	1.000	Serhazin
Sağire Çerkez Hafıza	2.000	Serhazin
Çerkez Sünbül-i ter	2.900	Seyyid Ömer Esiri
Çerkez Kamile	2.000	Sohumlu Memiş Esiri
Çerkez Mahinur	1.510	Sohumlu Memiş Esiri
Gürcü Servinaz	4.000	Şaîr Emini ¹¹ Osman Ağa
Abaza Nevhilal	2.000	Zimmet Halifesi ¹²
<i>Cariye ve Kölelerin Satışından Elde Edilen Toplam</i>	38.775	

⁶ BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 4.

⁷ Defterdarlığın mevkuflat kalemine bağlı bulunan bütün menzillerin işlerini ve hesaplarını gören menzil halifelığının başındaki görevlidir (Yusuf Halaçoğlu, "Menzil", *TDVİA*, Ankara 2004, XXIX, 159).

⁸ İstabl-ı Âmire denilen, saray hayvanlarıyla bunların takımlarının idare ve iaşesine ait işlere bakan birimin başındaki memura verilen ünvanıdır (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, II, 542).

⁹ Maliye hazinesinin veznedarıdır. Sergi nazırının muavini olup başdefterdarlığa bağlıdır (Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lügatı*, İstanbul 1986, s. 312).

¹⁰ Hazinesdar başı veya baş veznedar anlamındadır (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, III, 186).

¹¹ Saray hayvanları için arpa, ot gibi ihtiyaç maddelerini temin etmekle görevli memurun ünvanıdır. Arpa emini de denilmiştir (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, III, 305).

¹² Osmanlı maliye teşkilatında baş muhasebe kalemine bağlı olup devlet alacaklarını tahsil işleriyle meşgul olan zimmet halifeligi kaleminin amiridir (M. Sertoğlu, *a.g.e.*, s. 375).

Ek III

Alemdar Mustafa Paşa'nın Müsadere Edilerek Satışa Çıkarılan Giysileri
(16, 20-22 Ocak 1809)

<i>Cinsi</i>	<i>Adet</i>	<i>Değeri (Kuruş)</i>	<i>Paşadan Alacağına Karşılık Kime Devredildiği</i>
Cedid destar ¹⁴	1	40	Behlül Ağa
Çiçekli entari ve kaftan	2 (Biri Kaftan)	25	Behlül Ağa
Savâti kaftan	1	90	Behlül Ağa
Çuka ¹⁵ cebken ¹⁶	1	5	Bostanî Ahmed Ağa
Köhne kaput ¹⁷	1	30	Delil başı ¹⁸
Sâye kaput	1	60	Ebubekir
Çiçekli entari	1	55	Hocapaşalı
Trablus kuşağı	1	50	Hocapaşalı
Çuka binîş ¹⁹	1	35	İbrahim Bayraktar
Köhne kalpak ²⁰	2	20	İshak Ağa
Beyaz Bağdadi şâli ²¹	1	40	İstanbul Ağası ²²
Gezi ²³ kaplı kakum kürk ²⁴	1	110	İstanbul Ağası

¹³ BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 11-13, 15.

¹⁴ Kavuk, külâh ve fesin etrafına sarılan sarık için kullanılır (Reşad Ekrem Koçu, *Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Ankara 1967, s. 87-88).

¹⁵ Yünlü kumaştan yapılan giysidir. Daha çok eski metinlerde geçen ve Farsça olan bu sözcüğün yerine çuha kullanılmıştır (R.E. Koçu, *a.g.e.*, s. 82-84).

¹⁶ Ceket tarzında eski bir üst giysisidir (R.E. Koçu, *a.g.e.*, s. 51-52).

¹⁷ Kaba kalın kumaşlardan özellikle de kaba şayaktan dikilen paltodur (R.E. Koçu, *a.g.e.*, s. 146).

¹⁸ Tanzimat'tan önce vezir dairelerinde görevli bulunan süvarilerin başındaki kimseye verilen ünvanıdır (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, I, 422-423).

¹⁹ Ulemanın ve yüksek rütbeli olanların giydikleri geniş cüppeye verilen addır. Ancak cüppeden daha geniş ve kolları daha uzundur (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, I, 235).

²⁰ Çeşitli şekilleri olan ve postekiden yapılan başlıktır (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, II, 152-153).

²¹ Tiftikten dokunan ince kumaşa verilen addır (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, III, 307; R.E. Koçu, *a.g.e.*, 214-215).

²² Acemi oğlanlarının kumandanı olup Yeniçeri zabitanının büyüklerinden birinin ünvanıdır (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, II, 92).

²³ Sert ve hareli bir çeşit ipek kumaştır (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, I, 664).

²⁴ Kuzey memleketlerinde bulunan sansar ve gelinciğe benzeyen boz veya siyah kuyruklu hayvanın postundan yapılan çok makbul olan kürk (*Kamûs-ı Türkî*, s. 1031; M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, II, 141-142).

<i>Cinsi</i>	<i>Adet</i>	<i>Değeri (Kuruş)</i>	<i>Paşadan Alacağına Karşılık Kime Devredildiği</i>
Müstamel nâfe ²⁵ binış	1	50	İstanbul Ağası
Samur paçası postu kürk	1	45	İstanbul Ağası
Zerdeva ²⁶ paçası kürk	1	50	Kara İsmail
Nâfe binış kürk	1	151	Mıgırdıç
Çuka kaplı elma ²⁷ binış	1	535	Paşalı Ahmed
Köhne müstamel entari	1	30	Paşalı Ahmed
Köhne savâtî entari	1	31	Paşalı Ahmed
Müstamel şâli binış	1	15	Paşalı Ahmed
İhram	1	10	Sergulâm-ı cizye
Çiftlik kontoş ²⁸	4	280 ²⁹	Serhazin
Halebi zenne entarisi	1	30	Serhazin
Ser gezi samur paçası kürk	1	1.500	Serhazin
... ihram	1	80	Seryorgani
Karacalı kuşağı	2	4	Makbuz
Mavi ihram	1	25	Makbuz
Müstamel entari	2	21 ³⁰	Makbuz
Sarı Bağdat şâli	1	32	Makbuz
... entari	1	60	Makbuz
Kaftan ve entari	3 (Biri Entari)	75	-
<i>Giysilerin Toplam Değeri</i>		3.584	

²⁵ Postları kürk olan hayvanların göbek tarafındaki parçalarla yapılan kürklere verilen addır (R.E. Koçu, *a.g.e.*, s. 179).

²⁶ İskandinavya ve Rusya'nın buzlu bölgelerinde yaşayan ve postundan kürk yapılan sansar cinsi küçük bir hayvan olup giysi hâline getirilen kürkü de bu isimle anılır (R.E. Koçu, *a.g.e.*, s. 249).

²⁷ Tilki postunun yanak tarafından yapılan kürkün adıdır (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, I, 522; R.E. Koçu, *a.g.e.*, s. 102).

²⁸ Özellikle Tatar hanları ve beylerinin giydiği dar kollu üst giysisidir (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, II, 293).

²⁹ Her birinin değeri 70 kuruştur (BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 13).

³⁰ Entarilerden biri 5, diğeri 16 kuruş değerindedir (BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 12).

Ek IV

Alemdar Mustafa Paşa'nın Müsadere Edilerek Satışa Çıkarılan Silahları³¹
(16, 20-22, 26 Ocak 1809)³²

<i>Cinsi</i>	<i>Adet</i>	<i>Değeri (Kuruş)</i>	<i>Paşadan Alacağına Karşılık Kime Devredildiği</i>
Şeşhane ³³	1	30	Avni Efendi
Simli şeşhane	1	150	Bâbîâli Bakkalı
Yaldızlı sim piştov çift	1	500	Bâbîâli Bakkalı
Simlice şeşper ³⁴	1	20	Behlül Ağa
Tüfek	1	27	Darphane Emmini Ser...
Simli gaddâre ³⁵	2	60	Delil başı
Simli piştov	1	35	Delil başı
Filinta ³⁶	1	8	Ebubekir
Kaval tüfek ³⁷	1	10	Ebubekir
Sade piştov çift	1	20	Ebubekir
Simlice piştov	1	30	Ebubekir
Şeşhane	1	26	Eski Kethüda
Yatağan bıçağı ³⁸	1	10	Fenârî
Piştov	1	5	Fenârî
Simli gaddâre	2	40	Fenârî
Simli piştov	2	150	Kadayıfçı

³¹ Tablo, paşadan alacağı olanlara, silahların değeri üzerinden devri esas alınarak hazırlanmıştır. Bu nedenle "Adet" sütununda birden fazla olan miktarların toplam değeri verilmiştir. Örneğin; alacağına karşılık Seryorgani'ye (Yorgancıbaşı'na) devredilen 2 çift simli piştovdan birinin değeri 80 kuruş, diğeri ise 180 kuruştur. Dolayısıyla 2 çift simli piştovun toplam değeri 260 kuruş olarak yazılmıştır (BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 11).

³² BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 10-12, 17-18, 20.

³³ Namlusunda altı yivi bulunan tüfek veya top'un adıdır (*Kamûs-ı Türki*, s. 777).

³⁴ Eski savaş aletlerinden altı dilimli topuza verilen addır. Soğancık denilen altı başlı topuza da şeşper denir (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, III, 345).

³⁵ Ağız ve iki tarafı keskin bir nevi kılıç (*Kamûs-ı Türki*, s. 962).

³⁶ Kısa namlulu, çakmaklı tüfekler hakkında kullanılan bir tabirdir. Menzil ve ağırlığı diğer tüfeklerden az olduğu için kısa tüfek de denilmiştir (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, I, 628-629).

³⁷ Namlusu yivsiz içi boş tüfek (*Kamûs-ı Türki*, s. 1087; M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, III, 344-345).

³⁸ Büyük ve uzun olan bu bıçak belde taşınır bir nevi silahtır (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, III, 607).

<i>Cinsi</i>	<i>Adet</i>	<i>Değeri (Kuruş)</i>	<i>Paşadan Alacağına Karşılık Kime Devredildiği</i>
Sade piştov çift	2	100	Kamili Efendi
Simli piştov	2	102	Kamili Efendi
Simlice piştov çift	1	101	Kamili Efendi
Kaval tüfek	1	60	Kara İsmail
Simli gaddâre	2	120	Kaşıkcı Mehmed
Kaval tüfek	1	40	Koltukçu Sıklı Mehmed
Sade bıçak ve piştov	2	20	Kömürcü Seyyid Osman
Simli tüfek	1	80	Mısır Tüccarı İbrahim Ağa
Simli piştov	1	70	Miri Katip Efendi
Yatağan bıçağı	1	40	Paşalı Ahmed
Karakın yatağan bıçağı	19	70	Paşalı Ahmed
Kaval tüfek	1	20	Paşalı Ahmed
Sade kaval tüfek	1	105	Paşalı Ahmed
Simli yatağan bıçağı	1	50	Paşalı Ahmed
Simli gaddâre	2	62	Paşalı Ahmed
Simli şeşhane	1	140	Sarrac ³⁹ İshak Ağa
Kabzası mücevherli ve yakutlu altın takımlı yatağan bıçağı	1	5.250	Sebzeci Yorgi
Simli piştov çift	1	71	Sergulâm Ağa'ya tâbi
Karabina ⁴⁰ çift	1	190	Sergulâm-ı cizye
Karabina	1	150	Sergulâm-ı cizye
Sade şeşhane	1	55	Serhazin
Simli bıçak	1	40	Serhazin
Kaval tüfek	1	40	Serhazin'e tâbi Mustafa
Sade piştov çift	1	211	Serhazin'e tâbi Mustafa
Simli gaddâre	2	150	Serkassabân
Simli gaddâre	3	230	Serpazarî Yusuf
Altın kakma kaval tüfek	1	250	Seryorgani
Altın kakma şeşhane	1	250	Seryorgani
Filinta	3	70	Seryorgani

³⁹ At takımı yapan ve satan kimsedir. Ayrıca meşin veya sahtiyan üzerine sırma ve ipek işleyerek çeşitli eşyalar üreten esnaf da bu adla anılmıştır (*Kamûs-ı Türkî*, s. 714).

⁴⁰ Osmanlı ordusunda kullanılmış olan ateşli silahlardan biridir. Boyu oldukça kısa, namlusunun ucu geniştir (*M.Z. Pakalın, a.g.e., II, 189*).

<i>Cinsi</i>	<i>Adet</i>	<i>Değeri (Kuruş)</i>	<i>Paşadan Alacağına Karşılık Kime Devredildiği</i>
Kaval tüfek	17	731	Seryorgani
Sade piştov çift	5	250	Seryorgani
Sade şeşhane	1	100	Seryorgani
Sim kabzalı yatağan bıçağı	1	50	Seryorgani
Simli ...	1	250	Seryorgani
Simli yatağan bıçağı	2	220	Seryorgani
Sim bilezikli tüfek	1	170	Seryorgani
Simli kılıç	1	200	Seryorgani
Simli piştov çift	2	260	Seryorgani
Simlice piştov çift	1	80	Seryorgani
Şeşhane	4	120	Seryorgani
Tüfek	2	30	Seryorgani
Yatağan bıçağı	1	25	Tersane Çukadarı Emin Efendi
Sade yatağan bıçağı	1	10	Tersane Çukadarı Emin Efendi
Simli piştov çift	1	100	Tersane Çukadarı Emin Efendi
Simlice karabina	1	41	Tersane Çukadarı Emin Efendi
Yatağan bıçağı	3	42	Makbuz
Kaval tüfek	1	20	Makbuz
Sade kılıç	3	5	Makbuz
Sade piştov	4	30	Makbuz
Simli yatağan bıçağı	1	50	Makbuz
Simli gaddâre	2	60	Makbuz
Simlice piştov çift	1	105	Makbuz
Simlice piştov	1	6	Makbuz
Tüfek	3	36	Makbuz
<i>Silahların Toplam Değeri</i>		12.249	

Ek V

Alemdar Mustafa Paşa'nın Müsadere Edilerek Bâb-ı Defteri'de Satışa Çıkarılan Hayvanları⁴¹
(23, 27-28 Kasım ve 2, 4 Aralık 1808)⁴²

<i>Cinsi</i>	<i>Adet</i>	<i>Değeri (Kuruş)</i>	<i>Paşadan Alacağına Karşılık Kime Devredildiği</i>
Bargir	3	105	Baş Mukataa Odacısı
Doru bargir	1	251	Bostan Kethüdası
Kır esb	1	165	Cizye Kisedarı
Doru esb	1	160	İbiş Ağa
Demir kırı bargir	1	180	Kalemiyye Çukadarı Hasan Ağa
Doru bargir	2	202	Koca Dereli (?) Ömer
Kızıl kır esb	1	411	Maden Kisedarı Sadullah Efendi
Kır esb	1	131	Mehmed Efendi
Kır esb	1	180	Mimar Halifesi Salih Ağa
Bargir	9	100	Sefa Bayraktar
Kır esb	1	30	Sefa Bayraktar
Kula esb	1	202	Sefa Bayraktar
Mısır esb	1	100	Sefa Bayraktar
Kır esb	1	600	Sehim Halifesi Efendi
Demir kırı bargir	1	135	Ser Fenarızade
Kır esb	1	136	Somalı Fettah Ağa
Demir kırtay	1	160	Türkmenoğlu Mehmed
Doru esb	2	1.210	Türkmenoğlu Mehmed
Kır esb	1	200	Türkmenoğlu Mehmed
Bargir	325 ⁴³	19.423	Kıracıbaşı ⁴⁴

⁴¹ Tablo, paşadan alacağı olanlara hayvanların değeri üzerinden devri esas alınarak hazırlanmıştır. Bu nedenle "Adet" sütununda birden fazla olan miktarların toplam değeri verilmiştir. Atların fiyatları cins ve özelliklerine göre farklılık göstermektedir. Örneğin; alacağına karşılık Kıracıbaşı'ya devredilen 2 kula attan birinin değeri 800, diğeri ise 170 kuruştur. Dolayısıyla iki atın toplam değeri 970 kuruş olarak yazılmıştır (BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 7, 9).

⁴² BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 6-7, 9.

<i>Cinsi</i>	<i>Adet</i>	<i>Değeri (Kuruş)</i>	<i>Paşadan Alacağına Karşılık Kime Devredildiği</i>
Al esb	4	700	Kiracıbaşı
Al tay	1	100	Kiracıbaşı
Araba bargiri çift	3	900	Kiracıbaşı
Doru bargir	29	2.741	Kiracıbaşı
Katır	6	1.430	Kiracıbaşı
Kır bargir	9	970	Kiracıbaşı
Kızıl kır esb	1	110	Kiracıbaşı
Kula esb	2	970	Kiracıbaşı
Öbek kır esb	1	300	Kiracıbaşı
Yağız esb	1	170	Kiracıbaşı
Öküz	9 (Bir tanesi buzağı)	355	Kiracıbaşı
<i>Hayvanların Toplam Değeri</i>		32.827	

⁴³ Kiracıbaşı'ya devredilen bu atlardan 4 tanesi Lağımçı Ocağı'ndan, 128 tanesi de Humbara Ocağı'ndan gelen tobkeşan atlarından olup tanesi 56 kuruştan hesap edilmiştir. Yine Humbara Ocağı'ndan gelen 58 at ise tanesi 102 kuruştan hesaplanarak verilmiştir (BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 9). Diğer atlar da ortalama 50 kuruştan devredilmiştir (BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 6-7).

⁴⁴ XVIII. yüzyılın son çeyreğinde menziller kira usulüyle işletilmeye başlamış, menzilin idaresinden sorumlu olan kimse için de bu ünvan kullanılmıştır (Y. Halaçoğlu, *a.g.m.*, s. 160).

Ek VI

Alemdar Mustafa Paşa'nın Müsadere Edilerek Satışa Çıkarılan At takımları
(20-22 Ocak 1809)⁴⁵

<i>Cinsi</i>	<i>Adet</i>	<i>Değeri (Kuruş)</i>	<i>Paşadan Alacağına Karşılık Kime Devredildiği</i>
Yaldızlı sim rikab (üzengi) çift	1	1.100	Attar Hacı Ahmed
Al çuka üzere sırmalı kesme	1	3.000	Bâbîâli Bakkalı
Cezayirkârî sim lebeb ⁴⁶ ve başlık	1	950	Bâbîâli Bakkalı
Çuka yedek puşidesi (örtüsü)	11	260	Bâbîâli Bakkalı
Keçe gâşiye	2	20	Bâbîâli Bakkalı
Kılabdân ⁴⁷ peçeli yaldızlı sim raht ⁴⁸ ve başlık	2	3.100 ⁴⁹	Bâbîâli Bakkalı
Mısırlı rikab çift	2	90	Bâbîâli Bakkalı
Mor çuka üzere sırmalı kesme	1	1.500	Bâbîâli Bakkalı
Sırmalı atlas kesme	1	500	Bâbîâli Bakkalı
Sırmalı mor çuka kesme	1	2.250	Bâbîâli Bakkalı
Sim kaplama eğer ve teğelti	6	2.060 ⁵⁰	Bâbîâli Bakkalı
Sim kaplama meşin eğer ve teğelti	1	350	Bâbîâli Bakkalı
Yaldızlı nühâs divan rahtı ⁵¹ ve âbânî ⁵²	1	1.250	Bâbîâli Bakkalı
Yaldızlı sim bargir rikabı çift	1	600	Bâbîâli Bakkalı
Yaldızlı sim kebir raht ve başlık	1	1.500	Bâbîâli Bakkalı

⁴⁵ BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 12-13, 15-19.

⁴⁶ Sahtiyan şeritinden örme sade at başlığı için kullanılan sözcüktür (*Kamûs-ı Türkî*, s. 1237).

⁴⁷ Kılab (kullâb) denilen eğirme çarhıyla sarılan sırma ya da tel ile karışık ipek veya pamuk iplik için kullanılan bir sözcüktür (*Kamûs-ı Türkî*, s. 1077).

⁴⁸ Binek atlarına vurulan takımı ifade eden Farsça bir sözcüktür (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, III, 6).

⁴⁹ Bu iki takımdan biri 1.500, diğeri ise 1.600 kuruştan hesaplanmıştır (BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 17).

⁵⁰ Bu takımlardan biri 260 kuruştan, üç tanesi 400'er kuruştan, diğeri ikisi ise 300'er kuruştan işlem görmüştür (BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 17).

⁵¹ Erkan tarafından divana giderken ve merasim sırasında kullanılan gümüşlü eğer takımına verilen addır (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, I, 467).

⁵² Üzerine safran sarısı dallar işlenmiş açık sarı veya beyaz, ince ipek kumaş (M. Sertoğlu, *a.g.e.*, s. 5).

<i>Cinsi</i>	<i>Adet</i>	<i>Değeri (Kuruş)</i>	<i>Paşadan Alacağına Karşılık Kime Devredildiği</i>
Yaldızlı sim rikab çift	2	1.650 ⁵³	Bâbîâlî Bakkalı
Kadife başlık	1	15	Behlül Ağa
Kayış-ı divânî	-	35	Behlül Ağa
Lehkârî çuka gâşiye	1	200	Behlül Ağa
Lehkârî kadife gâşiye	1	150	Behlül Ağa
Sim kabaralı gâşiye	1	200	Behlül Ağa
Sim raht ve başlık	1	655	Behlül Ağa
Erzurumi raht	1	25	Delil başı
Sim kaplama eğer ve teğelti	1	70	Delil başı
Erzurumi raht ve başlık	1	30	Ebubekir
Simli lebeb ve başlık	1	300	Fenârî
Tabkur kolanı ⁵⁴	2	50	Hasırcı başı
Yaldızlı sim divan rahtı ve âbânî rikab takım	1	2.700	Hasırcı Çelebi Efendi
Çuka gulâmî	1	50	Hasırcı Seyyid
Gulâmî gâşiyesi	1	250	Hasırcı Seyyid
Köhne çuka gâşiye	1	4	Hasırcı Seyyid
Sırmalı gulâmî ve kubur	1	400	Hasırcı Seyyid
Sim karalı gâşiye	1	120	Hasırcı Seyyid
Simli lebeb ve başlık	1	225	Hasırcı Seyyid
Simlice lebeb ve başlık	1	50	Hasırcı Seyyid
Cezayirkârî başlık ve lebeb	1	40	Hocapaşalı
Cezayirkârî gulâmî ile başlık ve lebeb ve rikab ve gâşiye	1	2.010	Hüseyin Ağa (Şem‘-i aselî)
Sim tokalı sırmalı tabkur kolanı	1	60	Hüseyin Ağa (Şem‘-i aselî)
Kadife gâşiye	1	26	İstanbul Ağası
Sırmalı köhne çuka gâşiye	1	25	İstanbul Ağası
Sim raht ve başlık	1	203	İstanbul Ağası

⁵³ Aynı özellikteki bu üzengilerden biri 650, diğeri ise 1000 kuruştan devredilmiştir (BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 18).

⁵⁴ Haşayı eğere bağlayan kolanın adıdır (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, III, 370).

<i>Cinsi</i>	<i>Adet</i>	<i>Değeri (Kuruş)</i>	<i>Paşadan Alacağına Karşılık Kime Devredildiği</i>
Simli lebeb ve başlık	1	50	İstanbul Ağası
Simli raht ve başlık	1	165	İstanbul Ağası
Lebeb ve başlık	1	50	Kara İsmail
Sırmalı çuka gâşiye	1	130	Kara İsmail
Sim Erzurumi başlık ve raht	1	60	Kara İsmail
Simli başlık ve raht	1	150	Kaşıkcı başı
Simli lebeb ve başlık	1	250	Kaşıkcı başı
Yıldızlı sim rikab çift	1	1.000	Kömürcü Seyyid Osman
Sim rikab çift	1	600	Mıgırdiç
Yıldızlı sim kabaralı kesme	1	3.000	Mıgırdiç
Mısırfı eğer ve teğelti	1	10	Mustafa Ağa
... gâşiye	1	10	Mustafa Ağa
Köhne kabaralı gâşiye	1	20	Paşalı Ahmed
Simlice sinebend ⁵⁵	1	65	Paşalı Ahmed
Simlice sinebend ve başlık	1	45	Paşalı Ahmed
Yedek puşidesi	5	30	Paşalı Ahmed
Çuka eğer	1	25	Sarrac İshak Ağa
Çuka kullâbı eğer ve teğelti	1	21	Sarrac İshak Ağa
Demir rikab çift	3	15	Sarrac İshak Ağa
Eğer ile rikab ve aba gâşiye	1	15	Sarrac İshak Ağa
Eğer ve sade başlık	1	11	Sarrac İshak Ağa
Keçe gâşiye	7	101	Sarrac İshak Ağa
Kolan ...	Bir miktar	10	Sarrac İshak Ağa
Mısırfı eğer	1	25	Sarrac İshak Ağa
Mısırfı eğer ve gâşiye	1	25	Sarrac İshak Ağa
Mısırfı eğer ve teğelti	2	50	Sarrac İshak Ağa
Zahm ⁵⁶ ve kolan	Bir miktar	50	Sarrac İshak Ağa

⁵⁵ Hayvanların koşumlarında göğüs kısmına gelen kayış için kullanılan sözcüktür (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, III, 229).

⁵⁶ Üzengi kayışına verilen addır (*Kamûs-ı Türkî*, s. 683; M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, III, 646).

<i>Cinsi</i>	<i>Adet</i>	<i>Değeri (Kuruş)</i>	<i>Paşadan Alacağına Karşılık Kime Devredildiği</i>
Zibâ (süslü) eğer puşidesi	1	40	Sarrac İshak Ağa
Sim kabaralı güvez çuka gâşiye	1	300	Sarrafa Sanem
Simli haşyet	2	150	Sarrafa Sanem
Sim raht ve başlık	2	960 ⁵⁷	Sarrafa Sanem
Sim kaplama eğer ve teğelti	2	700 ⁵⁸	Sebzeci Yorgi
Tavile takımı ⁵⁹	Bir miktar	80	Sebzeci Yorgi
Yaldızlı sim kabaralı kesme	1	2.000	Sebzeci Yorgi
Sim kaplama eğer	1	205	Sergulâm Ağa
Sırmalı efendi çuka gâşiye	1	141	Sergulâm-ı cizye
Köhne Lehkârî gâşiye	1	22	Serhazin
Kılabdân peçeli yaldızlı sim raht ve başlık	6	9.570 ⁶⁰	Serkassabân
Sim kabaralı gâşiye	1	150	Serkassabân
Sim raht ve başlık	1	280	Serkassabân
Yaldızlı kebir raht ve başlık	1	1.700	Serkassabân
Yaldızlı sim rikab çift	4	4.700 ⁶¹	Serkassabân
... sim rikab çift	1	1.000	Serkassabân
Kılabdân peçeli yaldızlı sim meşin raht ve başlık	1	1.560	Serpazarî Yusuf
Tabkur kolanı	4	50	Serpazarî Yusuf
Yaldızlı sim rikab çift	1	1.000	Serpazarî Yusuf

⁵⁷ Bu takımlardan biri 500, diğeri 460 kuruştan hesap edilmiştir (BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 12).

⁵⁸ Her biri 350 kuruştan devredilmiştir (BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 17).

⁵⁹ Tavile, hayvan bağlanan ahıra veya çayıra salınan hayvanların ayağına bağlanan ip denir. Listede yer alan tavile takımı da hayvanları bağlamak için kullanılan ip olsa gerektir (*Kamûs-ı Türkî*, s. 913; M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, III, 424).

⁶⁰ Aynı özellikteki bu takımlardan biri 1.560, diğeri 1.600, bir diğeri 1.610 ve bir başkası 1.800 kuruştan hesaplanmış, iki tanesi de 1.500'er kuruştan sayılmıştır (BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 15, 17).

⁶¹ Bu üzengilerden biri 1.000, diğeri 1.100 kuruştan, iki tanesi de 1.300'er kuruştan devredilmiştir (BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 18).

<i>Cinsi</i>	<i>Adet</i>	<i>Değeri (Kuruş)</i>	<i>Paşadan Alacağına Karşılık Kime Devredildiği</i>
Sim raht ve başlık	2	606 ⁶²	Serveri Cemal Mustafa
Sim başlık	1	200	Seryorgani
Başlık	1	2	Seyyid Hafız
Kayış-ı divânî	-	14	Seyyid Hafız
Sim rikab çift	1	250	Süleyman Kılabcı
Sim kabaralı mavi çuka gâşiye	1	391	Şabanoğlu
Sim kabaralı mor çuka gâşiye	1	120	Şabanoğlu
Simlice Erzurumi başlık ve raht	1	30	Şumnulu Seyyid Halil
Sim kaplama eğer	1	170	Tersane Emîni
Simli başlık	1	40	Vekilharç Ağa
Kabartma sırmalı mavi çuka kesme	1	900	Yağlıkcı Seyyid Ömer
Lehkârî çuka gâşiye	1	375	Yağlıkcı Seyyid Ömer
Sim kabaralı mavi atlas kesme	1	1.750	Yağlıkcı Seyyid Ömer
Mor çuka üzere kabaralı kesme	1	1.900	Yasef
Yaldızlı sim kabaralı güvez kadife kesme	1	2.250	Yasef
Çuka gâşiye	1	2	Makbuz
Divan	-	10	Makbuz
Eğer ve teğelti	2	10	Makbuz
Eğer puşidesi	2	4	Makbuz
Erzurumi raht ve başlık	1	10	Makbuz
Kadife gâşiye	3	40	Makbuz
Kadife müstamel gâşiye	1	20	Makbuz
Kaplan postu	1	6	Makbuz
Köhne gâşiye	1	5	Makbuz
Sağrılık	3	10	Makbuz
Sırmalı lebeb ve başlık	1	20	Makbuz
Teğelti	2	6	Makbuz
Yedek puşidesi	2	10	Makbuz
<i>At Takımlarının Toplam Değeri</i>		67.815	

⁶² Bu takımlardan biri 251, diğeri 355 kuruş olarak hesap edilmiştir (BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 12).

Ek VII

Alemdar Mustafa Paşa'nın Müsadere Edilerek Satışa Çıkarılan Ev ve Mutfak Eşyaları
(16, 20-22, 26 Ocak 1809)⁶³

<i>Cinsi</i>	<i>Adet</i>	<i>Değeri (Kuruş)</i>	<i>Paşadan Alacağına Karşılık Kime Devredildiği</i>
Nuhâs-ı zekî (Temiz, halis bakır)	1	21	Bâbîâli Bakkalı
Sepet sandık	1	15	Bâbîâli Bakkalı
Sim şamdan parçası	2	40	Delil başı Hacı Ali
Çit ⁶⁴ yorgan	4	25	Ebubekir
Kilim	2	15	Ebubekir
Çuval	29	100	Hacı Francalacı İstemat
Evânî-i nuhâs (Bakır kapkacak)	Bir miktar	130	Hacı Francalacı İstemat
Kılabdânlı peşkir	2	30	Hasırcı
Leğen ve ibrik	1	25	Hasırcı
Nuhâs sahan ve kapak	10	71	Hasırcı
Sade kapak	4	15	Hasırcı
Sahan ve kapak	8	55	Hasırcı
Sepet sandık	1	10	Hasırcı
Çuval	8	30	Hocapaşalı Ekmekçi
Mavi çuka minder	2	41	İstanbul Ağası
Sahan ve kapak	20	170	Kaşıkcı
Sepet sandık	1	10	Kaşıkcı
Çul	11	150	Kömürcü
Mısırî kapı perdesi	1	20	Mustafa Ağa
Sim En'am kesesi	1	40	Mustafa Ağa
Sahan ve kapak	10	70	Nişastacı
Sepet sandık	1	10	Nişastacı
Tas ve kapak	5	50	Nişastacı
Nuhâs tepsi	2	12	Sarrac İshak Ağa
Sepet sandık	3	35	Sarrac İshak Ağa
Sepet sandık	4	40	Serkassabân

⁶³ BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 11-15, 18-19.

⁶⁴ Üzeri çiçekli veya şekilli bir çeşit yerli kumaş demektir (Ömer Demirel-Muhiddin Tuş-Adnan Gürbüz, "Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev, Eşya ve Giyim-Kuşam [XVI-XIX. Yüzyıllar]", *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, Ankara 1992, II, 725).

<i>Cinsi</i>	<i>Adet</i>	<i>Değeri (Kuruş)</i>	<i>Paşadan Alacağına Karşılık Kime Devredildiği</i>
Nuhâs sahan ve kapak	10	80	Serpazarî Yusuf
Sağır tencere ve kapak	6	55	Serpazarî Yusuf
Çiçekli yorgan	1	25	Seryorgani
Selânikkârî minder ve yasdık	3 (Biri minder)	40	Seryorgani
Nuhâs lenger ve kapak	10	80	Şerbetçi Mehmed
Tencere ve kapak	3	83	Şerbetçi Mehmed
Vasat tencere ve kapak	4	55	Şerbetçi Mehmed
Yıldızlı çanak ve kapak	13	100	Tahsin Efendi
Çit yasdık ve minder	23 (Altısı minder)	250	Tüccar İbrahim Ağa
Leğen ve ibrik	1	30	Vekilharc Ağa
Maden sahan	1	11	Vekilharc Ağa
Nuhâs sahan ve kapak	30	250	Vekilharc Ağa
Sepet sandık	1	10	Vekilharc Ağa
Bohça	3	5	Makbuz
Çatma yasdık ve minder	5 (Biri minder)	6	Makbuz
Çul	4	30	Makbuz
Çuval	2	4	Makbuz
Heybe	2	4,5	Makbuz
Kehribar imame	1	20	Makbuz
Kutu	2	10	Makbuz
Mardinî peşkir	1	21	Makbuz
Minder	3	50	Makbuz
Sepet sandık	1	1	Makbuz
Şâli kürk kabı	1	20	Makbuz
<i>Ev ve Mutfak Eşyalarının Toplam Değeri</i>		2.470,5	

Ek VIII

Alemdar Mustafa Paşa'nın Müsadere Edilerek Satışa Çıkarılan Ziyinet ve Değerli Eşyaları (26 Ocak, 16 Şubat 1809)⁶⁵

<i>Cinsi</i>	<i>Adet</i>	<i>Değeri (Kuruş)</i>	<i>Paşadan Alacağına Karşılık Kime Devredildiği</i>
Altın mercond saat köstek	1	1.000	Bâbîâli Bakkal
Elmas 76 kırat ⁶⁶ 1 buğday ⁶⁷	-	5.805	Bâbîâli Bakkal
Elmas taraklı altın saat ve köstek elmas	1	5.500	Bâbîâli Bakkal
Kapağı elmaslı lacivert mineli altın kutu	1	7.050	Bâbîâli Bakkal
Elmas 3 kırat 3 buğday	-	431,5	Haci Francalacı İstemat
Parisi saat	1	110	Kadayıfçı
Altın çarklı mercan	1	150	Miri Kâtip Efendi
Altın kakma mümezzak (?) yeşim imame etekliği	6	150	Sebzeci Yorgi
Altın yeşim imame	2	50	Sebzeci Yorgi
Elmas 27 kırat 3 buğday	-	4.757,5	Sebzeci Yorgi
Yakut ve zümrüt hurdası	Bir miktar	25	Sebzeci Yorgi
Altın mümezzak saat hırdatı	-	20	Serhazin
<i>Ziyinet ve Değerli Eşyaların Toplam Değeri</i>		25.049	

⁶⁵ BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 19-20.

⁶⁶ Elmas gibi değerli taşları tartmak için kullanılan ve miskalin yirmi dörtte biri kadar olan ağırlık ölçüsüdür (*Kamûs-ı Türkî*, s. 1124; M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, II, 269). Miskal ise İslam toplumlarında kullanıldığı bölge ve zamana göre değişen farklı ağırlıkları ifade etmekle birlikte genellikle orta büyüklükteki 100 arpa ağırlığı yani ortalama 4.25 gr. olarak kabul edilmiştir (Walther Hinz, *İslâm'da Ölçü Sistemleri*, çev. Acar Sevim, İstanbul 1990, s. 1; Halil Sahillioğlu, "Akçe", *TDVİA*, İstanbul 1989, II, 225; M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, II, 546).

⁶⁷ Miskalin yetmiş ikide biri olan ağırlık ölçüsüdür (*Kamûs-ı Türkî*, s. 316).

Ek IX

Alemdar Mustafa Paşa'nın Müsadere Edilerek Satışa Çıkarılan Diğer Eşyaları ve Gıda Maddeleri (16, 21-22, 26 Ocak, 16 Şubat 1809)⁶⁸

<i>Cinsi</i>	<i>Adet</i>	<i>Değeri (Kuruş)</i>	<i>Paşadan Alacağına Karşılık Kime Devredildiği</i>
Kahve	Bir miktar	3	Attar Hacı Ahmed
Meşinli çark çift	1	23	Ebubekir
Muhsinoğlu Hanı'nda olan dakik (un)	-	250	Hancı
Sırmalı piştov kuburu çift	1	65	Hasırcı başı
Sim kaplama piştov kuburu çift	1	10	Hasırcı başı
Kapak, çengel, silahlık	11	20	İbrahim Bayraktar
Urgan	Bir miktar	70	İshak Ağa
Musavver divan	1	10	Paşalı Ahmed
Piştov kuburu çift	3+1 (Palaska) ⁶⁹	20	Serhazin
Tefsir-i tibyân	1	520	Tersane emini
Sim harbî ⁷⁰	1	100	Vekilharç Ağa
Kömür (60.000 kıyye)	-	3.900	Yeniçeri Ağası
Dakik bahası	-	142	Makbuz
Kapak	5	8	Makbuz
Piştov kuburu	2	4	Makbuz
Piştov kuburu çift	1	2,5	Makbuz
... zeyl	2	5	Makbuz
<i>Tümünün Toplam Değeri</i>		5.152,5	

⁶⁸ BOA, *D.BŞM.MHF*, 13158/804, s. 10, 13-14, 16, 18-20.

⁶⁹ Kayışla çapraz asılan veya bağlanan fişek koymaya yarayan gümüş, tunç veya köseleden yapılan mahfazadır (Ö. Demirel-M. Tuş- A. Gürbüz, *a.g.m.*, s. 727).

⁷⁰ Kısa mızrak tarzında bir çeşit silah olduğu gibi eski tüfekleri doldurmak amacıyla yapılmış demirden alet için de bu sözcük kullanılmıştır (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, I, 737).

Ek XAlemdar Mustafa Paşa'nın Borçları⁷¹

<i>Alacaklılar</i>	<i>Borcun Türü</i>	<i>Borç Miktarı (Kuruş)</i>	<i>Tenzil Miktarı (Kuruş)</i>	<i>Ödenen Miktar (Kuruş)</i>
Attar Seyyid Hacı Ahmed Ağa	Şaban ve Ramazan aylarına ait attariye bedeli	13.903	153	13.750
Bâbüali Bakkalı Petro	Şaban ve Ramazan aylarına ait sade yağ vs. bedeli	90.180,5	180,5	90.000
Bıçakçı Maşuk ile ortağı Yasef Bezirgân	Şaban ve Ramazan aylarına ait çeşitli cam eşya ve attariye bedeli	24.915,5	415,5	24.500
Çıracı Hasan	Şaban ve Ramazan aylarına ait borç	983	383	600
Françalacı Yani	Şaban ve Ramazan aylarına ait francala bedeli	1.232,5	7,5	1.225
Giridi Hüseyin Ağa	Şaban ve Ramazan aylarına ait şem'-i asel (bal mumu) bedeli	3.457	57	3.400
Hamal Mehmed Beşe	Şaban ve Ramazan aylarına ait odun taşıma bedeli	583,5	13,5	570
Hocapaşa Fırını Ekmekçisi Manos	Şaban ve Ramazan aylarına ait ekmek bedeli	4.200	50	4.150
İstanbul Ağası Halil Ağa	Şaban ve Ramazan aylarına ait odun bedeli	935,5	5,5	930
Kaşıkçı Mehmed Beşe	Şaban ve Ramazan aylarına ait kaşık bedeli	2.477,5	27,5	2.450
Kayıkcı Süleyman Ağa	Şaban ve Ramazan aylarına ait kalay bedeli	3.091	41	3.050
Mehmed	Şaban ve Ramazan aylarına ait odun kesme bedeli	120	-	120

⁷¹ BOA, MAD, nr. 9726, s. 56-59, 172-180; BOA, C.EV, nr. 27076; BOA, C.ML, nr. 4654; nr. 13018; nr. 15244; nr. 21480; nr. 21547; nr. 23534.

<i>Alacaklılar</i>	<i>Borcun Türü</i>	<i>Borç Miktarı (Kuruş)</i>	<i>Tenzil Miktarı (Kuruş)</i>	<i>Ödenen Miktar (Kuruş)</i>
Mehmed Beşe	Şaban ve Ramazan aylarına ait bakır ücreti	230	5	225
Mıgırdiç	Şaban ve Ramazan aylarına ait nişasta bedeli	1.242	12	1.230
Mumcu Bekir Ağa	Şaban ve Ramazan aylarına ait şem'-i revgan bedeli	4.156	26	4.130
Pirinç Tüccarı Ahmed Hoca (Mısır tüccarından)	Şaban ve Ramazan aylarına ait pirinç bedeli	46.241	29.076,5	17.164,5
Sarrac İshak Ağa	Şaban ve Ramazan aylarına ait borç	848,5	8,5	840
Sebzeci Yorgi	Şaban ve Ramazan aylarına ait sebze ve tavuk bedeli	36.845	345	36.500
Serkassabân Hüseyin Efendi	Şaban ve Ramazan aylarına ait koyun eti bedeli	32.957	57	32.900
Serpazarî Yusuf Beşe	Şaban ve Ramazan aylarına ait çeşitli masraflar	8.931	2.435,5	6.495,5
Seyyid Ahmed	Şaban ve Ramazan aylarına ait hasır bedeli	2.079	29	2.050
Seyyid Osman	Şaban ve Ramazan aylarına ait buhûr (tütsü) bedeli	3.857	57	3.800
Seyyid Osman	Şaban ve Ramazan aylarına ait kahve bedeli	621	11	610
Sütçü Hacı İbrahim Ağa	Şaban ve Ramazan aylarına ait süt vb. bedeli	1.886	36	1.850
Şerbetçi/Şekerci Mehmed Beşe	Şaban ve Ramazan aylarına ait rahl (semer, palan) vb. bedeli	11.885,5	185,5	11.700
Yağlıkçı Seyyid Ömer Ağa	Şaban ve Ramazan aylarına ait eşya bedeli	3.339,5	39,5	3.300
Ahmed	Mercanlı sim raht bedeli	1.500	500	1.000
Ahmed Efendi'nin kızları	Cariye bedeli	7.500	250	7.250

<i>Alacaklılar</i>	<i>Borcun Türü</i>	<i>Borç Miktarı (Kuruş)</i>	<i>Tenzil Miktarı (Kuruş)</i>	<i>Ödenen Miktar (Kuruş)</i>
Alemdar'ın vekilharcı Süleyman Ağa	Çeşitli masraflar ⁷²	9.237,5	698,5	8.539
Düğmecî Mehmed Beşe	-	468,5	68,5	400
Emine Hanım	-	7.500	-	7.500
Esirci Mustafa	Bir Çerkez köle ile üç Gürcü cariye bedelinden geriye kalan	3.000	500	2.500
Francalacı İstemat	Francala bedeli	488,5	3,5	485
Hacı Emin Ağa	-	45.807	6.807	39.000
Hafız Ahmed	Çeşitli masraflar	450	-	450
Hasan Beşe	Çörek bedeli	937	7	930
Hurmacı Tanaş	-	17.640	2.640	15.000
İbrahim Ağa	Sirke bedeli	120	-	120
Karabet bezirgân	-	150.460,5	86.760,5	63.700
Kuyumcu Oseb	-	56.377	8.377	48.000
Kürkçü Yuvan	Kürk bedeli	80.680	30.680	50.000
Lavni	-	26.585	4.085	22.500
Mehmed Emin	Kassâbiyye bedeli (hayvan kesme ücreti)	847,5	2,5	845
On bir (11) nefer	Aylıkları (her ay için 8 kuruştan iki aylık)	176	-	176
Sarraff Agop ve Artin ⁷³	Nakit Para	211.362	33.501	177.861
Seyyid Hüseyin	-	306	56	250
Su yolcu ⁷⁴ Vato	-	1.964	1.064	900

⁷² Yapılan harcamalar; un, ekmek, piriç bedeli, kiler için harcananlar, Ramazan'da fakirlere dağıtılan erzak, nakliye giderleri ile mutfak tamir ücretinden ibarettir (BOA, MAD, nr. 9726, s. 59).

⁷³ Sarrafların alacağı olan toplam miktar 1.280.834 kuruş olup bunun 1.069.472 kuruşu önceden ödenmiştir (BOA, MAD, nr. 9726, s. 175).

⁷⁴ Su yolları ile muslukların tamiri işiyle ilgilenen, suların şehrin çeşitli yerlerinde ve evlerdeki çeşmelerde düzenli akmasını sağlayan kimseler hakkında kullanılan bir tabirdir (M.Z. Pakalın, a.g.e., III, 286).

<i>Alacaklılar</i>	<i>Borcun Türü</i>	<i>Borç Miktarı (Kuruş)</i>	<i>Tenzil Miktarı (Kuruş)</i>	<i>Ödenen Miktar (Kuruş)</i>
Tabbâhîn (ahçılar), Çiniciyân (çini ustaları) ⁷⁵ , Kara kullukcuyân	Aylıkları	7.385	-	7.385
Terzi Mihal	-	12.923	1.923	11.000
Tirsiniklizada İsmail Ağa Vakfı	1221-1223 yıllarına ait iki yıllık vakıf fazlası	6.989	-	6.989
Yağlıkçı Ebubekir Ağa	-	5.265	765	4.500
Yorganî Hacı Esad Ağa	-	40.903	6.203	34.700
Ziştovi zecriye sandığı	1223 yılına ait Ziştovi kazası zecriye iltizamı bedeli	12.000	-	12.000
... Kalfa	-	46.810	10.810	36.000
Mişo	Kuşak (?) bedeli	?	?	1.230
Ekmek Kadayıfçı	-	?	?	245
Hacı Mehmed	-	?	?	2.700
Helvacı Hasan	-	?	?	350
İstemat	-	?	?	21.000
Kalbur Ali	-	?	?	120
Kasap Yako	-	?	?	304,5
Mişel bezirgân	-	?	?	7.300
Mişi bezirgân	-	?	?	3.000
Ohan bezirgân	-	?	?	33.000
Sebzeci Hasan Beşe	-	?	?	983,5
Sofcu Pavli	Sof bedeli	?	?	10.000
Süngerci Nikola	-	?	?	147,5
Tablacı Mustafa Ağa	-	?	?	147,5
<i>Ödenen Borç Toplamı</i>				908.048

⁷⁵ Acemi oğlanlarından Yeniçeri Ocağı'na yeni kaydedilmiş olup oda hizmetlerinde istihdam olunanlara verilen addır (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, II, 198).

Ek XI

Alemdar Mustafa Paşa'nın Alacakları⁷⁶

<i>Borçlular</i>	<i>Alacak Miktarı (Kuruş)</i>	<i>Ödenen Miktar (Kuruş)</i>	<i>Kalan Miktar (Kuruş)</i>
Acı Angel (Ziştovi reayasından)	146.522	-	146.522
Alemdar Mustafa Paşa'nın cizyedarı Ömer Ağa	12.162	-	12.162
Antalyalı Ahmed Paşa	10.000	-	10.000
Arnavut Alemdar	1.400	-	1.400
Balçık Ayanı Rüstem Ağa	69.900	-	69.900
Baruthaneler Nazırı Mehmed Said Efendi	30.000	30.000	-
Burunsuz Süleyman Ağa	10.000	-	10.000
Eflak Voyvodası Aleko Bey	34.500	-	34.500
Eski Şumnu Ayanı Hacı Bekir Ağa	53.815	-	53.815
Hacı Ömerzade Abdi Ağa	25.000	-	25.000
Hezargrad reayası	76.536	-	50.000 ⁷⁷
Kızanlık reayası	15.436,5	-	15.436,5
Köryuna	10.000	6.400	3.600
Memiş Paşa'nın Vekilharcı	2.533 krş. 21 para	-	2.533 krş. 21 para
Pehlivan Kethüdası Şerif Ağa	16.850	-	16.850
Ruşçuklu Abdi Efendi	163.500	-	163.500
Silistre Mütesellimi Şahinzade Ali Ağa	16.850	-	16.850
Süleyman Ağa	172.980 ⁷⁸	-	172.980
Tırnova Kazası	461.119	150.870,5	175.000 ⁷⁹
Topçu Ayanı Hüseyin Ağa	2.637	-	2.637
Yerköy Topçuları Nüzul Emmini Gediklilerinden Halil Ağa	10.000	-	10.000
Ziştovi reayası	50.000	-	50.000
TOPLAM	1.391.741 krş. 1 para	187.270,5	1.042.686 krş. 1 para

⁷⁶ BOA, *MAD*, nr. 9726, s. 56, 174, 176-182; BOA, C.ML, nr. 4563; nr. 22593; BOA, C.DH, nr. 9571.

⁷⁷ 26.536 kuruşluk meblağ fakir halka isabet eden bölüm olarak değerlendirildiği için affedilmiştir (BOA, *MAD*, nr. 9726, s. 182).

⁷⁸ Süleyman Ağa zimmetinde kalan Hezargrad Kazası'nın 1223 yılı rûz-ı Hızır ve rûz-ı Kasım tevziatına ait olan miktardır (BOA, *MAD*, nr. 9726, s. 182).

⁷⁹ Tırnova'ya ait olan borç 310.248,5 kuruş olarak kaydedilmesine rağmen bunun 135.248,5 kuruşu çeşitli masraflar için kullanılmış dolayısıyla ödenecek borç miktarı 175.000 kuruş kalmıştır (BOA, *MAD*, nr. 9726, s. 181; BOA, C.DH, nr. 9571).

“THE INHERITANCE OF ALEMDAR MUSTAFA PASHA”

Abstract

Alemdar Mustafa Pasha, who has been promoted from a post of ayan (provincial governorship) to the rank of Grand Vizier, on the fourth month of his arrival to Istanbul was surrounded by the rebels as part of a yenissary revolt and had to commit suicide. Upon his death, the Ottoman state decided to confiscate all of his inheritance which was believed to have constituted the basis of his political influence and appointed court criers empowered to determine the value of his movable and unmovable property in İstanbul and Rumelia. His debts and loans, similarly, were also determined and recorded by the state. Seemingly of a huge debt and loan amount left behind, the debts of Alemdar were seen to have been usually owed to his period he spent in İstanbul, while the better part of his loans he was expected to be paid back were rather associated with his economic activities and his pre-vizirate period. First of all his property from İstanbul were put up for sale and the money obtained was transferred to lenders, but the income from the sales did not suffice to pay off his debts. In this case new plans of payment were set up so as to comprise his effects left behind and his loans to be paid to him by those who presumably owed money to him and by the farms taxed by him as he was known to have been the farmer of some public revenue. But nevertheless, the debts could not be paid off in a short time. The most part of the effects, except for the tax-farm revenue from Tirnovo, which was partially used to meet certain state expenditures, could not be utilized by the treasury for a great part of them was assigned to the payment of the debts.

Keywords

Alemdar Mustafa Pasha, inheritance, confiscation, Ruse, Razgrad, Tirnovo, ayan (provincial governor), voivode, İsmail Agha of Tirsinikzade.